

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Majandusarvestuse instituut

Finantsarvestuse õppetool

Karoliina Treter

**EBATÕENÄOLINE LAEKUMINE, SELLE ARVESTUS JA
KONSERVATIIVSUS**

Magistritöö

Juhendaja: professor Lehte Alver

Tallinn 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele,
olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Karoliina Treter

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 132600TARMM

Üliõpilase e-posti aadress: karoliinatreter@gmail.com

Juhendaja professor Lehte Alver:

Töö vastab magistritööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHENDITE LOETELU	4
ABSTRAKT	5
SISSEJUHATUS	6
1. EBATÕENÄOLINE LAEKUMINE	8
1.1. Krediidmüük ja debitoorne võlgnevus	8
1.2. Ebatõenäoline laekumine ja selle arvestusega seotud mõisted	10
1.3. Ebatõenäolise laekumise tekkepõhjused	13
1.4. Konservatiivsuse mõju ebatõenäolisele laekumisele	14
1.5. Ebatõenäolise laekumise arvestuse meetodika	17
1.6. Ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi täpsuse kontrollimise meetodid	23
2. EBATÕENÄOLINISE LAEKUMISE JA KONSERVATIIVSUSE REGULATSIOONID	25
2.1. Ebatõenäolise laekumise ja konservatiivsuse regulatsioonid maailmas	25
2.2. Ebatõenäolise laekumise ja konservatiivsuse regulatsioonid Eestis	32
3. EBATÕENÄOLISE LAEKUMISE ARVESTUS EESTIS	37
3.1. Ebatõenäolise laekumise meetodite konservatiivsuse test	37
3.2. Ebatõenäolise laekumise arvestus Eestis	40
3.4. Kokkuvõtvalt ebatõenäolise laekumise arvestusest Eestis	50
KOKKUVÕTE	53
SUMMARY	56
VIIDATUD ALLIKAD	58
LISAD	61
Lisa 1. Osatähtsus ostjate arvete lõppjärgist <i>Minu Firma OÜ</i> näitel	61
Lisa 2. Ostjate arvete jäägi vanuseline jaotus <i>Minu Firma OÜ</i> näitel	62
Lisa 3. Laiendatud aegumisprotokoll <i>Minu Firma OÜ</i> näitel	63
Lisa 4. Eesti raamatupidajate ebatõenäolise laekumise arvestuse uuring	64
Lisa 5. Eesti raamatupidajate uuringu tulemused	66
Lisa 6. Aastaruande lisa „Arvestuspõhimõtted“	70

LÜHENDITE LOETELU

Loetelu lühendite esinemise järjekorras:

US GAAP – Generally Accepted Accounting Principles (United States)

IFRS – International Financial Reporting Standards

IASB – International Accounting Standards Board

FASB – Financial Accounting Standards Board

ANN - Artificial Neural Network

IAS – International Accounting Standards

ASC – Accounting Standards Codification

EITF – The Emerging Issues Task Force

SFAC – Statement of Financial Accounting Concepts

RTJ – Raamatupidamise toimkonna juhend

IFRS SME – IFRS for Small and Medium-Sized Entities

ABSTRAKT

Magistritöö on kirjutatud teemal „Ebatõenäoline laekumine, selle arvetus ja konservatiivsus“. Ebatõenäolise laekumise arvetus on majanduskeskkonna muutuste tõttu aktuaalne, seega on oluline mõista ebatõenäolise laekumise arvestuspõhimõtteid ning selle arvetust reguleerivaid õigusakte. Kuigi teema on kogu maailmas aktuaalne ei ole seda Eestis palju uuritud.

Magistritöö eesmärk on tuua välja ebatõenäolise laekumise arvestuse ning konservatiivsuse regulatsioonid ja nendes toimunud muutused, millest tähtsamad on IFRS, Eesti raamatupidamise readus ning raamatupidamise toimkonna juhendid. Regulatsioonide analüüsist selgus, et Eesti finantsaruannete koostamise aluseks olev juhendmaterjal RTJ 3 sisaldab olulist mittevastavust ebatõenäolise laekumise teoreetilise käsitlusega.

Lisaks hinnatakse konservatiivsuse mõju ebatõenäolisele laekumise arvestusele läbi arvestusmeetodite valiku. Statistiliste meetodite konservatiivsuse testimisel saab väita, et lähtuvalt lõpptulemusest annab kõige konservatiivsema tulemuse meetod ostjate arvete lõppjärgist laiendatud aegumisprotokolliga.

Võtmesõnad: krediitmüük, ebatõenäoline laekumine, konservatiivsus, väärtusvähend, finantsinstrumendid.

SISSEJUHATUS

Ebatõenäolise laekumise kajastamine finantsaruannetes on oluline osa, et need oleksid täpsed ja informatiivsed. Selle kajastamise aluseks on kaks printsiipi: tulude ja kulude vastandamise- ning konservatiivsuseprintsiip.

Konservatiivsuseprintsiibi rakendamisel võib esineda probleem, et vara väärtus hinnatakse liigselt alla ning ülehinnatakse kohustusi. Seetõttu muutub arvestus liigse konservatiivsuse tõttu ebatäpseks. Liigne konservatiivsus finantsaruannetes annab finantsaruannete tarbijatele ebaõige pildi ettevõtte varaobjektidest, kohustistest ja rahakäibest. Seetõttu tuleks konservatiivsust ka mõõta.

Liigse konservatiivsuse rakendamise kõrval alahinnatakse ebatõenäolise laekumise arvestuse tähtsust ning ei pöörata selle arvestusele ning arvestuse õigsusele piisavalt tähelepanu.

Magistritöö eesmärk on tuua välja ebatõenäolise laekumise arvestuse regulatsioonid ja toimunud muutused, pöörates tähelepanu ebatõenäolise laekumise arvestusele mõju avaldavale konservatiivsusele.

Selleks uurib autor:

- konservatiivsuse mõju ebatõenäolisele laekumise arvestusele läbi arvestusmeetodite valiku;
- Eesti regulatsioonide vaastuolusid teoreetiliste käsitlustega;
- probleeme ebatõenäolise laekumise arvestusel Eestis.

Regulatsioonides toimunud muutuste välja toomiseks uuritakse enamlevinud regulatsioone US GAAPi ja IFRSi. Lisaks uuritakse ka Eesti raamatupidamisseadust, Raamatupidamise Toimkonna juhendeid ning maksuregulatsioone. Hinnatakse, kas Eesti raamatupidamise regulatsioonid vastavad ebatõenäolise laekumise arvestuse teoreetilistele alustele ning ebatõenäolise laekumise arvestusmeetodite konservatiivsust. Samuti küsitletakse raamatupidajaid, et selgitada, milliseid ebatõenäolise laekumise meetodeid Eestis kasutatakse ning vaadeldakse Eesti jae- ja hulгимüügi ettevõtete majandusaasta aruannete arvestuspõhimõtete lisades kirjeldatud arvestuspõhimõtteid.

Esimeseks hüpoteesiks on, et raamatupidamisregulatsioonide juhised ebatõenäolise laekumise arvestuseks ei vasta teoreetilisele käsitlusele ning seetõttu tehakse ebatõenäolise laekumise arvestusel vigu.

Teine hüpotees on, et Eesti jae- ja hulgimüügi ettevõtete raamatupidamisaruannetes kajastatakse ebatõenäolise laekumise arvestusel kõige konservatiivsemat meetodikat.

Esimeses peatükis tutvustatakse krediitmüügi ajalugu ning debitoorse võla mõistet ning arvestuspõhimõtteid. Samuti selgitatakse ebatõenäolise laekumise terminoloogia kasutamise erinevusi erialakirjanduses. Lisaks tuuakse välja ebatõenäolise laekumise tekkepõhjused ning konservatiivsuse mõju ebatõenäolisele laekumisele. Tutvustatakse ebatõenäolise laekumise arvestusmeetodeid, nende uusi suundi ning ja meetodite täpsuse kontrollimise võimalusi.

Teise peatüki esimene osa kirjeldab enimkasutatud ebatõenäolise laekumise ja konservatiivsuspõhimõtte rakendamise regulatsioone maailmas – US GAAP-i ja IFRS-i. Vaadeldakse nende muutumist ajas ning juhendmaterjalide erinevusi. Teise peatüki teises osas kirjeldatakse Eesti ebatõenäolise laekumise regulatsioone ja nende muutumist.

Kolmandas peatükis testitakse ebatõenäolise laekumise meetodite konservatiivsust. Konservatiivsuse mõõtmiseks vaadeldakse, milline statistiline meetod annab samade algandmetega kõige suurema ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi. Samuti analüüsitakse ebatõenäolise laekumise arvestuspõhimõtteid Eesti jae- ja hulgimüügi ettevõtete 2009–2013 aasta aastaaruannete näitel ning raamatupidajate harjumuspärasest käitumisest ebatõenäolise laekumise arvestusel.

1. EBATÕENÄOLINE LAEKUMINE

1.1. Krediitmüük ja debitoorne võlgnevus

Krediitmüügi kasutamine on viimase poole sajandi jooksul arenenud riikides laialdaselt levinud. Eestis on krediitmüügi kasutamine muutunud populaarseks viimasel paaril aastakümnel. Krediidi minevik ulatub Vana-Rooma aega, nimetus tuleneb ladina tegusõnast *credo*, mis tähendab „ma usun“. Krediiti kasutati bartertehingutes arvatavasti juba enne raha käibelevõtmist. Krediidi ja raha areng on põhjalikult dokumenteeritud. Babüloomlaste, egiptlaste ja roomlaste seas oli krediidi kasutamine laialdaselt levinud. Babüloonia kaupmehed said templite töökodadest kangast, mille vastu nad lubasid tuua kokkulepitud hilisemal kuupäeval kindla koguse hõbedat. Intresside kohta saviplaatidel infot ei olnud, kuid see ei ole üllatav. Ka tänapäeval on tavaline, et intress on arvestatud müügihinna sisse ning intress eraldiseisvalt arvestatakse alles siis, kui maksetähtaeg on ületatud (Wray 2004, 136).

Kaubanduse ja seeläbi rahasüsteemi arenedes hakati väärismetallist müntide kõrval kasutama paberraha ning levisid ka muud vahetusvahendid nt võlakirjad. Paberraha ise oli ka algselt oma olemuselt krediit, sest väljendas lubadust maksta kullas, hõbedas vm vääringus (Jaagund 2008, 9).

Tööstusrevolutsioon sai krediiditehingute peamiseks tõukeks. Esimese tänapäeva käsitlusele vastava tarbijakrediiditehingu pooleks peetakse Singeri õmblusmasinatehast Ameerika Ühendriikides. Singeri õmblusmasinatehas nägi koduperenaistele järelmaksuga õmblusmasinate müümisel võimalust müügi suurendamiseks. Õmblusmasinatehase eeskuju jälgisid teised kestva kaupade müüjad, näiteks Henry Ford, kes alustades autode müümist järelmaksuga. Krediitmüük ergastab kaubandust ja aitab seeläbi kaasa uute töökohtade loomisele, mis omakorda suurendas ühiskonnas maksejõuliste kodanike osatähtsust (Jaagund 2008, 10).

Krediitmüük on kauba müük või teenuse osutamine, mille puhul tasumine ei toimu müügi momendil, vaid hiljem (vastavalt kokkulepitud tähtajale). Krediitmüügil tekib nõue klientide, ettevõtete töötajate, sidus- ja tütarfirmade jt vastu neile müüdud kaupade, osutatud teenuste või laenuks antud raha eest (Alver 2009, 195).

Krediidi andmise otsus põhineb potentsiaalse võlgniku minevikul, kuid krediit iseenesest iseloomustab tulevikku – ajavahemikku krediidiotsusest makse laekumiseni. Oluline osa igast krediiditehingus on risk. Riski suurus sõltub rahasummast ning krediidi andmise ja selle tasumise vahelise aja pikkusest. Aja pikenedes ning summa suurenedes suureneb ka risk (Jaagund 2008, 10).

Debitoorne võlg jaguneb kaubaliseks debitoorseks võlaks ning mittekaubaliseks debitoorseks võlaks. Esimesel juhul tekib võlg koos kaupade ja teenuste müügiga. Teisel juhul tekib võlg mittekaubaliste tehingute puhul. Selliseks mittekaubaliseks tehinguks võib olla näiteks laenu andmine aktsionäridele või töötajatele, aga võib ka tekkida, dividendi, intressi jms viitlaekumisel (Alver 2011, 195).

Põhjus, miks ettevõtte nõus üldse sellist riski võtma, on soov müügitulu suurendada ja ettevõtte kasvu jätkumist kindlustada. Seni, kuni müügitulu suurenemine ületab võimaluse, et raha ei laeku, on ettevõtte valmis selle riski võtma.

Raha laekumata jäämine ja sellest tulenev ebatõenäolise laekumise kulu sõltub majandusüksuse spetsiifikast. Reeglina on hulgimüüjatel ebatõenäolise laekumise kulu suurem kui jaemüüjatel. Hulgimüüjad on spetsialiseerunud suurtele kaubakogustele, mis toob kaasa suuremad summad ja vajaduse müüa krediiti, samas jaemüüjad aktsepteerivad kaardimakseid või nõuavad tasumist ostu müügil sularahas. Siin on erandiks kallimad kestmiskaubad, mida sageli müüakse järelmaksuga. Majandusüksuse puhul, kes müüb järelmaksuga, on kulu ebatõenäolisest laekumisest täiesti tavaline kulu, nii nagu on seda palgakulu või seadme depretsiatsioonikulu (Alver 2011, 608).

Debitoorse võla olemasolul tuleb ka selle väärtust hinnata. Võla hindamisel tuleb tähelepanu pöörata nii võla summale, kui ka laekumise tähtajale. Kahekordne kirjendamine on loonud sellise olukorra, kus iga müügi kajastamisel on üheks pooleks bilansikonto ja teiseks pooleks kasumiaruande konto, eeldusel, et müük kajastatakse kohe tuluna. Bilansi ja kasumiaruande koosmõju on väga oluline rahakäibe ja ka ettevõtte enda jätkusuutlikkuse hindamiseks. Debitoorse võla väärtuse hindamise vajadus tuleneb vajadusest tagada bilansi kvaliteet. Bilansi peamine ülesanne on näidata ettevõtte likviidsust ja võimet täita oma kohustusi (Gulliver 2003).

Debitoorse võla väärtuse hindamisel võib selguda, et bilansis kajastatud summat alla hinnata ei ole vaja. Samas võib aga selguda, et debitoorse võla väärtus on ebatõenäolise laekumise tõttu vähenenud ning on tarvis kajastada vara väärtuse langus.

1.2. Ebatõenäoline laekumine ja selle arvestusega seotud mõisted

Debitoorse võla hindamisel võib selguda, et osa sellest tõenäoliselt ei laeku ehk tekib ebatõenäoline laekumine. Kuidas väljendit ebatõenäoline laekumine (*doubtful accounts* aga ka *doubtful debt*) mõista? Oxfordi ülikooli Dictionary of Accounting 2010. aasta väljaanne defineerib väljendit järgmiselt: ebatõenäoline laekumine on organisatsioonile võlgnetav summa, mis ei pruugi laekuda.

Ebatõenäoliselt laekuvad arved on arved, mis statistiliste hinnangute järgi jäävad tõenäoliselt laekumata (Alver 2011, 238).

The McGraw–Hill Dictionary of International Trade and Finance mõistet ebatõenäoline laekumine ei sisalda. Nemad kasutavad mõistet halb võlgnevus kui summa, mida deebitorid tõenäoliselt ei maksa ning sellised võlgnevused kantakse maha kui kulud, tavaliselt vastandatakse kulukontole kahekordse kirjendamise põhimõtteid silmas pidades müügitulu väärtusvähendit (Gipson 1993).

Väärtusvähend on eestikeelne vaste väljendile *allowance for doubtful accounts*, mida kasutatakse USA-s ning britipärasele terminile *provision for doubtful debts*. Ameerika erialakirjandusest võib sama termini sünonüümideks leida ka veel *allowance for uncollectible accounts*, *allowance for bad debts* ja *reserve for bad debts*. Tegemist on kontraaktiva kontoga, mis täpsustab (vähendab) ostjatelt laekumata summa jääki. Sellel kontol kajastatakse ebatõenäoliselt laekuvad arved. Väärtusvähendi summa on hinnanguline, kuna see tuletatakse enne, kui selgub, et teatud arvete eest raha ei laeku. Kontot väärtusvähend kasutati juba sõjaeelses Eesti Vabariigis. Seda nimetati siis delkreederekontoks. (Alver 2011, 636).

Oxfordi sõnastik kasutab väärtusvähendi tähistamiseks terminit *provision* ning selgitab samuti, et väärtusvähend luuakse eeldusel, et osa võlgnevustest on ebatõenäolised. Kui ebatõenäoline võlgnevus muutub lootusetuks, siis võib selle laekumata arvete jäägist moodustatud väärtusvähendi vastu maha kanda. Juhul, kui väärtusvähendit moodustatud ei ole, tuleb võlgnevus maha kanda otse läbi kasumiaruande.

Rahvusvaheliste Raamatupidamise Standardite Nõukogu (IASB) standardi IAS 39 järgi loetakse laekumine ebatõenäoliseks, kui on aset leidnud sündmus, mis mõjutab negatiivselt tulevast rahakäivet. Sellisteks sündmusteks võivad olla näiteks kliendi tõsised majandusraskused või maksehäired, aga ka muud näitajad, mis potentsiaalsele rahakäibe vähenemisele viitavad. Ettevõtted peaksid iga perioodi lõpus hindama IASB juhtiste järgi debitoorset võlga ning kaaluma, kas on tõendeid, et selline sündmus on aset leidnud.

IASB on andnud ka juhised, kuidas tuleb väärtuse vähendamist läbi viia:

- Nõuete väärtust, mis on individuaalselt olulised, tuleks vähendada eraldi. Kui nõude summa ei ole eraldiseisvalt oluline, võib nende väärtust vähendada ka koos teiste sarnaste nõuetega.
- Iga eraldiseisev nõue, mis ei ole hinnatud lootusetuks, tuleb lisada sarnase krediidiriskiga nõuetega ühte gruppi ning siis kaaluda kas kogu grupi nõudeid on lootusetud.
- Iga nõue mida ei ole individuaalselt hinnatud, tuleb hinnata grupeerituna teiste samalaadsete nõuetega.

Ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi vastaspoolena debiteeritakse kulu ebatõenäolisest laekumisest.

Kulu ebatõenäolisest laekumisest (*bad debt expense*) on kasumiaruande kirje, millel kajastatakse aruandeperioodil toimunud krediitmüügi alusel hinnanguliselt leitud ebatõenäolise laekumise kulu. Siinjuures on probleemiks kulu mõiste. IASB on defineerinud kulu järgmiselt: “Majandusliku kasu selline vähenemine aruandeperioodil, millega kaasneb varaobjektide väljaminek või ammendumine (depletsioon) või kohustistest tingitud kahju, mille tulemusena omakapital väheneb, välja arvatud selline vähenemine, mis on seotud omanikele tehtavate väljamaksetega.” Siin läheb ebatõenäolise laekumise kulu käsitlus vastuollu põhitegevusliku kasumi arvestamisega. Kulu ebatõenäolisest laekumisest on kajastatud kasumiaruandes koos muu infoga põhitegevusest (Tabel 1). Kasumiaruande põhitegevuse osas kajastatakse müügitulu ning otseselt müüdnud kaupade ja teenustega soetamisega seotud kulud.

Tabel 1. Kasumiaruande väljavõte

Kasumiaruande väljavõte I	Kasumiaruande väljavõte II
Müügitulu	Müügitulu Müügitulu väärtusvähend
Müüdnud toodangu kulud (sh lootusetud debitoorsed võlad)	Muudud toodangu kulud

Autori koostatud

Kasumiaruande väljavõte II puhul on ebatõenäoline laekumine kajastatud müügitulu vähendamisenä. Kaupade ja teenuste kulu eeldab, et selle kulu eest saadakse midagi vastu, mida hiljem võiks realiseerida. Ebatõenäolise laekumise kulu eest ei saada otseselt midagi vastu vaid tegemist on saamata jäänud tuluga.

Kulukonto kasutamise eeliseks on, et tavaliselt selgub kliendi maksejõuetus pärast müügitehingu sooritamist ning kliendi võla kajastamist. Hiljem, kui selgub, et klient on maksejõuetu, tekib kahju, mida peaks kajastama kui kulu selle tekkimise perioodil (Scott 1941).

Lisaks eeltoodud variantidele ebatõenäolise laekumise kulu kajastamiseks oleks võimalik vähendada omakapitali jääki. Ebatõenäolise laekumise võrra saaks vähendada omakapitali jääki ning tingimusel, et kui võla laekumine siiski toimub, muutub protsess vastupidiseks. Nii saaks ebatõenäolise laekumise *kulu* põhitegevusliku kasumi arvestusest ja sellega seoses ka kasumiaruandest välja arvata (Cramer 1972).

Autori arvates on kõigi eeltoodud võimaluste puhul omad probleemid, kuid ebatõenäolise laekumise kulu võiks kajastada pigem müügitulu vähendamise teel. Sellisel viisil oleks ebatõenäolisest laekumisest tekkinud kahju väljendamine finantsaruandes kõige paremini mõistetav ning otseselt müügituluga seotud kahju ei jää muude kulude hulgas varjatuks.

Maha kantud arve võib aga hiljem siiski laekuda. Probleeme tekitab laekumise kajastamine. Korrektsele kajastamisele on kaks etappi: arve taastamise kajastamine ning raha laekumise kajastamine. Arve taastamisel tehakse ebatõenäoliseks kandmisele vastupidine kanne, kus debiteeritakse ostjate laekumata arvete kontot ning krediteeritakse ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi kontot. Arve taastamise järgselt krediteeritakse kontot ostjate laekumata arved ning kajastatakse raha laekumine.

RTJ 3 pakub välja lahenduse, et arve taastatakse ning seejärel vähendatakse perioodikulu. Erinevalt korrektsest kajastamisest vähendatakse raha laekumisel arve taastamise järel perioodikulu ebatõenäolisest laekumisest.

Eesti raamatupidajate seas on levinud käsitlus jätta arve taastamise etapp vahele ning lisaks krediteerida ebatõenäolise laekumise kulu (ptk 3. 2., Joonis 10)

Autori arvates ei ole perioodi kulu vähendamine korrektne sellepärast, et konkreetselt selle laekumisega seotud arve on ilmselt juba eelmises perioodis ebatõenäoliselt laekuvaks tunnustatud ning ka maha kantud. Seega eelmisel perioodil tekkinud kulu vähendamine uues perioodis eksib tulude ja kulude vastandamise põhimõtte vastu.

1.3. Ebatõenäolise laekumise tekkepõhjused

Kõige üldisemas plaanis on võimalik maksejõuetust jaotada kaheks: (kuri)tahtlik ja tahtmatu maksejõuetus.

Tahtliku maksejõuetuse puhul ettevõtjad teavad, et nende tegevuse jooksul tekib kindlasti olukord, kus olemasoleva ja tulevase varaga pole võimalik kohustusi täita, kuid selles osas ei võeta midagi ette. Samuti varjatakse tekkinud või teadaolevalt tekkivat olukorda võlausaldajate eest. Seega erinevalt tavapärasest ettevõtlustegevusest, millega seonduvate riskide realiseerumine võib samuti viia suutmatuseni kohustusi täita, iseloomustab tahtlikku maksejõuetust soov olemasolevaid ja tulevikus tekkivaid kohustusi mitte täita (Justiitsministeerium 2010).

Tahtmatu maksejõuetuse puhul saab suuresti üldistades rääkida kahest liigist: mingi sündmuse tulemusel ootamatult ilmnenud maksejõuetusest ning pikema aja jooksul kujunenud maksejõuetusest. Mõlemal juhul ei kata teatud ajahetkel ettevõtte vara enam kohustusi, kuid oluline on see, et ühel juhul oli maksejõuetust võimalik ette näha (pikaajaline kahjumlik tegutsemine, millega tavaliselt kaasneb netovarade nõuetele mittevastavus) ning teisel juhul seda ette näha ei olnud (Justiitsministeerium 2010, 11).

Ootamatult võib ettevõtte maksejõuetuks muutuda mitmete sündmuste tulemusel, milleks saavad näiteks olla järgnevad:

- Ettevõtte võtmeisikute surm või raske haigestumine;
- Loodussündmus (üleujutus, tulekahju, külmumine vms) ja sellest tulenev tegevuse seiskumine;
- Ettevõtte eraldamine klientuurist – näiteks remont kaubandusettevõtte ees oleval teel vms;
- Ettevõtte vara (põhjendamatu) arest ja sellega kaasnevad häired äriprotsessis;
- Ettevõtte vara varastamine või hävitamine.

Kõiki eelnevalt nimetatud sündmusi iseloomustab see, et neid ei olnud mõistlikkuse piirides võimalik ette näha ning nende tekkimist saab käsitleda kui vääramatut jõudu. Hea näitena võib lähiminevikust tuua Islandi vulkaani, mille tõttu paljud ettevõtted (lennuettevõtted, reisikorraldajad jt) raskustesse sattusid, kuid samas osad ettevõtted (maismaatranspordi-ettevõtted, majutajad jt) müügitulu ja kasumit kasvasid (Justiitsministeerium 2010, 12).

Kui maksejõuetus ei ole saanud ootamatult ilmnenu sündmuse tõttu, peaks oskusliku juhtimise tulemusel olema võimalik seda varakult ette näha ning sellele reageerida. Erinevaid põhjuseid saab siinkohal välja tuua palju: elanike ostujõu vähenemine, uute konkurentide turuletulek, oluliste partnerite kaotus, klientide poolne maksmata jätmine, sisendhindade kasv jms (Justiitsministeerium 2010, 12).

Justiitsministeerium uuris ettevõtete maksejõuetust Eestis 2000. aastatel. Vaatluse alla olid võetud kõik avalikud kohtulahendid ning vastaval perioodil maksejõuetuks muutunud ettevõtete üldkogumi (ligikaudu 5000 ettevõtet) finantsandmed. Töös analüüsiti maksejõuetusse sattumise põhjuseid nimetatud kohtulahendite vahendusel, maksejõuetute ettevõtete finantsnäitajate dünaamikat esitatud aruannete põhjal, ettevõtte maksejõuetuks muutumise hetke määramise teoreetilisi ja praktilisi aspekte. Kõige rohkem tõid ettevõtjad oma maksejõuetuse põhjustena välja muutused turul, juhtimisprobleemid ning kahjumliku tegutsemise. Alates 2008 aastast on muutused turul ning juhtimisprobleemid maksejõuetuse põhjustena oluliselt sagenenud (Justiitsministeerium 2010, 22)

Autori arvates on oluline teada ebatõenäolise laekumise tekkepõhjuseid. Nii on võimalik ette näha, et klientidel tekib võlgnevuste tasumisel probleeme. Küll aga tuleb arvestada, et probleemid arвете tasumisel ei pruugi ilmneda kohe vaid viitajaga. Näiteks 2000 aastate teise poole majanduslanguse ilmnedes ei tekkinud probleemid kohe vaid veidi hiljem. Selliste ilmingute puhul tuleks klientide maksevõimet ja ostjate laekumata arвете väärtust perioodi lõpul tõsiselt hinnata ning vajadusel ebatõenäolise laekumise väärtusvähendit suurendada.

1.4. Konservatiivsuse mõju ebatõenäolisele laekumisele

Finantsaruannete üks eesmärk on anda investoritele informatsiooni ettevõtte tegevuse ja tulemuste kohta. Konservatiivne aruandlus võib esindada nõ vahetust kahe põhilise kvalitatiivse tunnuse – olulisuse ja usaldusväarsuse vahel. Näiteks kui põhivara turuväärtus suureneb, võib kasvada vajadus seda vara turvata. Turvamisele tehtud kulutused toovad kaasa suurema raha väljamineku. Seega on siin põhivara turuväärtuse suurenemine finantsaruandluse vaatepunktist oluline informatsioon, sest võimaldab täpsemalt prognoosida tuleviku rahakäivet. Samas vara turuväärtuse suurenemine võib olla vaid eeldus, mis ei ole objektiivne ega kontrollitav. Konservatiivsuspriintiipi arvesse võttes tuleks sellisel juhul väärtuse suurenemise kajastamine edasi lükata kuni leiab aset turuväärtuse suurenemist kinnitav sündmus (Mason 2004).

Konservatiivsus on mitmedimensiooniline nähtus, millel ei ole universaalset kokkulepitud definitsiooni (Liu 2009, 5; Ball, Shivakumar 2005; Givoly 2007). Samas on Demski defineerinud konservatiivsust kui kulude ranget tunnustamist ning mitte nii ranget tulude tunnustamist. Raamatupidamisarvestuses defineeritakse konservatiivsuspriintiipi (*principle of conservatism, conservatism concept, constraint of conservatism*) kui finantsaruannete koostamise printsiipi, mille kohaselt tuleb aruandeid koostada ettevaatlikult ja kaalutletult. Kui on teada või on tõenäoline, et varaobjekti(de) reaalväärtus on madalam raamatupidamises kajastatud maksumusest, siis tuleb vara alla hinnata (Alver 2011, 570).

Üks esimesi teadlasi, kes uuris konservatiivsust läbi ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi oli Lõuna-Carolina ülikooli professor Xiatao Liu. Liu vaatles ebatõenäolise väärtusvähendi kõrval ka ebatõenäolise laekumise kulu.

Uuringutest selgus, et raamatupidamine on konservatiivne ning konservatiivsuse tase on mitmesugustel põhjustel tõusnud. Näiteks investorid soovivad konservatiivsemat raamatupidamist, sest varaobjektide alahindamisel on ebasoodsad õiguslikud tagajärjed vähem tõenäolised, kui vastupidi. Raamatupidamise regulatsioonid (ptk. 2.1.) pigem keelavad varaobjektide ülehindamise ja seetõttu on ka sellele poolele rohkem tähelepanu pööranud. Ka audiitorite tähelepanu äratav pigem varaobjektide ülehindamine kui alahindamine. Audiitorid pööravad suuremat tähelepanu juhtide hinnangutele, mis suurendavad vara ja tulu, kui nendele hinnangutele, mis vara ja tulu vähendavad. Audiitorid on pööranud tähelepanu vaid 37% juhtudest, kui juhid üritavad suurendada järgmise perioodi tulu läbi jooksva perioodi kulude ülehindamise (Nelson 2002).

Sellist lähenemisviisi ei saa aga õigeks pidada. Raamatupidamiseseaduse paragrahv 16 lõige 8 sätestab, et aruandes ei ole õigustatud varade ja tulude sihilik alahindamine või kohustuste ja kulude sihilik ülehindamine.

Sageli ei pöörata ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi konservatiivsuse kasvule tähelepanu, sest summaarselt on vara vähenemisega eksimine perioodis ebaoluline. Ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi ülehindamist saab väljendada järgnevalt: ettevõtte *Minu Firma OÜ* tunnistab lootusetuks ja kannab maha kümne aastase perioodi jooksul igal aastal 80 euro eest nõudeid. Samal perioodil suurendab ettevõtte *Minu Firma OÜ* ebatõenäolise laekumise väärtusvähendit ning kannab ebatõenäolise laekumise kuluks igal aastal 100 euro eest nõudeid. Igal aastal jääb bilanssi ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi jäägiks 20 eurot. Väärtusvähend on esimese aasta lõpuks seega ülehinnatud 20 eurot, teise aasta lõpuks 40 eurot

jne. Kümnenda aasta lõpuks on esimesel aastal bilanssi jäänud väärtusvähendi jääk kasvanud juba 200 euron. Ühes perioodis marginaalne summa on aastatega kasvanud kümme korda suuremaks ning võimalik, et ka muutunud oluliseks veaks. Igal aastal oleks vaja olnud korrigeerida väärtusvähendit ja ebatõenäolise laekumise kulu 20 euro võrra. Audiitor ei pruugi perioodis sellisele summale tähelepanu pöörata (kui summa on võrreldes teiste bilansiliste näitajatega ebaoluline), kuid tähelepanu mitte osutamise põhjuseks võib olla ka heakskiitv hoiak ettevõtte raamatupidamise konservatiivsusele.

Teine põhjus, miks kaldutakse konservatiivsusele on pigem psühholoogiline. Juhid eelistavad konservatiivsemat lähenemist, et tulevikus ilmsiks tulevate suurte lisakohustuste ilmnmisel pettumusi ära hoida. Ka investorite reaktsioon on konservatiivsema infovoo puhul parem. Nimelt on investorite reaktsioon headele finantstulemustele suurem. Täielikult efektiivsel turul toimub aktsiahindade muutus kohe peale asjakohase informatsiooni ilmsikstulekut. Samas on uuringud näidanud, et heade uudiste puhul tõuseb aktsia hind rohkem, kui halbade uudiste puhul langeb. Konservatiivsusel on seega sissetulekute õigeaegsusele ja püsivusele asümmeetriline efekt: halbu uudiseid tunnistatakse kohe, samas heade uudiste tunnistamist lükatakse edasi ja/või tunnistatakse osaliselt (Basu 1997).

Investorid on huvitatud oma tulu maksimeerimisest. Neil on kaks võimalust: investeerida madala riskitasemega ettevõtetesse, valides konservatiivsema lähenemise või kasumi maksimeerimise huvides investeerida kõrgema riskitasemega ettevõtetesse. Investorite ootustele vastamiseks on juhatusel kiusatus manipuleerida ebatõenäolise laekumise väärtusvähendiga. Isegi juhendmaterjalidega kooskõlas olles sisaldab ebatõenäolise laekumise väärtusvähend paljuski subjektiivsust. Ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi suurendamine võimaldab juhtkonnal tekitada olukorra, kus reaalsed tulemused on paremad, kui prognoositud tulemused ehk tegeleda tulujuhtimisega. Tulujuhtimine avaldub, kui juhid kasutavad finantsaruannete koostamisel hinnanguid ja muudatusi soovitud majandustulemuste saavutamiseks, et eksitada huvirühmi või saada mingitest kindlatest finantstulemustest sõltuvad lepingud või lepingutingimused (Healy and Wahlen 1999, 368).

Tulujuhtimise tunnused võivad aga esineda ka siis, kui seda teadlikult ei tehta. Tulujuhtimine võib olla ka üksnes väljundiks ettevõtte optimaalsete finantseerimis, tootmis, investeerimis- ja turundustrateegiatele (McNichols 1988, 3).

Tulujuhtimise vaieldav eetilne pool ei tähenda, et selline tegevus oleks ebaseaduslik. Sageli jäädakse regulatsioonide piiridesse. Samas kasutatakse tulujuhtimisel ära

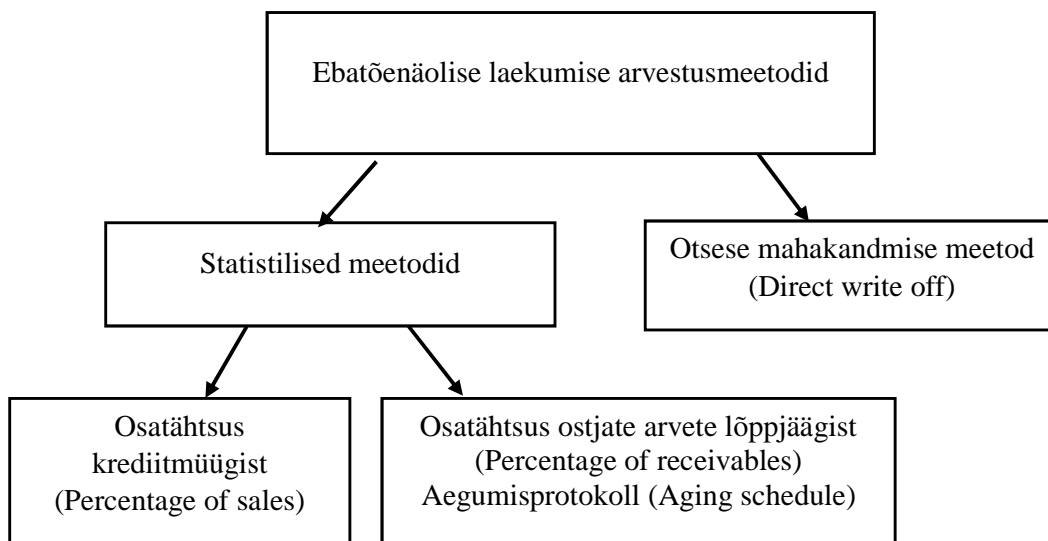
konservatiivsusprintsipi, mille otstarve on piirata vara ülehindamist ning kohustuste alahindamist, et vastupidiselt turgu ning investoreid eksitada.

1.5. Ebatõenäolise laekumise arvestuse meetodika

Ebatõenäolise laekumise arvestuseks kasutatakse mitmesuguseid meetodeid. Lähemisi arvestusele on kaks: kas kajastada ebatõenäolised laekumised otse läbi kasumiaruande kuluna või kasutada statistilisi meetodeid, mis eeldavad ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi moodustamist bilansis (Joonis 1.).

Erinevalt otsese maha kandmise meetodist, mis lihtsalt kajastab kulu kasumiaruandes ilma ebatõenäolise laekumise väärtusvähendit moodustamata, siis statistilised meetodid korrigeerivad eeldatava tulevikus ebatõenäoliselt laekuva summa võrra ebatõenäolise laekumiste väärtusvähendit (Joyner 2011, 7).

Ebatõenäolise laekumise meetodika valik sõltub mitmest asjaolust. Otsese mahakandmise meetod ei vasta küll kõigile raamatupidamisprintsipiidele ning on seetõttu juhendmaterjalides ebasoovitav, kuid vähese krediitmüügi ning statistiliste meetodite rakendamise eelduseks oleva info puudumisel, ainuõige valik.

Joonis 1. Ebatõenäolise laekumise arvestusmeetodid
Allikas: Alver 2009

Otsese mahakandmise meetodit kasutades samastatakse ebatõenäoline laekumine sisuliselt lootusetu võlaga, mistõttu pole vajadust ega ka mõtet moodustada väärtusvähendit. Seda meetodit on otstarbekas kasutada juhul, kui ettevõtte krediitmüügi maht on väike ning arveid on vähe. Sellisel juhul on lihtne eraldada ebatõenäoliselt laekuvaid arveid teistest arvetest (Kieso, Weygant, Warfield 2011, 351).

Selle meetodi eeliseks on tema lihtsus. Kui aga arveid on palju ning krediitmüügi osatähtsus suur, ei ole meetodit võimalik rakendada. Paljudes riikides eelistatakse ebatõenäolise laekumise arvestuseks teisi meetodeid, kuna otsese mahakandmise meetod läheb vastuollu tulude ja kulude õige vastandamise ja konservatiivsuspriintiibiga. Tulude ja kulude õige vastandamise printsiip (*matching concept; matching principle; br matching convention, accruals concept*) on finantsaruannete koostamise printsiip, mille kohaselt arvatakse mingi perioodi jooksul kaupade ja teenuste realiseerimisest saadud tuludest maha samade kaupade ja teenuste valmistamise, soetamise ja realiseerimisega seotud kulud. Ka Eesti raamatupidamise seaduse §16 sätestatud printsiipide hulgast leiab mõlemad eelnimetatud printsiibid. Ebatõenäolise laekumise summa saab otse maha kanda siis, kui on selge, et see ei laeku. Võla periood võib aga ulatuda ühest raamatupidamisperioodist teise ning kulu kajastatakse sageli alles järgmises perioodis. Meetodil on aga ka palju pooldajaid kuna see meetod on lihtne ja kajastab fakte, mitte eeldusi. (Kieso, Weygant, Warfield 2011, 351).

Lisaks põhjendustele, et otsese mahakandmise meetodit kasutatakse, kuna see kajastab fakte, mitte eeldusi on teine sagedane meetodi eelistamise põhjendus, et statistiliste meetodite kasutamine on kas liiga keeruline või ajamahukas.

Statistiliste meetodite abil kajastatakse ebatõenäoline laekumine enne, kui on selgunud, kes ostjatest ei tasu saadud kaupade või teenuste eest. Suure krediitmüügiga ettevõttes on see ainuvõimalik valik, eriti kui äri eripäraks on palju võrdlemisi väikeseid müüke. Kui oleks võimalik ette kindlaks määrata, kes ei tasu oma arveid, siis saaks ju sellisele kliendile müümist vältida. Kuigi mingid piirangud on iga krediitmüügiga seotud ettevõtte oma klientidele määranud, siis liiga range krediitipoliitika võib vähendada ettevõtte konkurentsieelist ning müügitulu. Nagu varemgi märgitud, siis kuni ettevõtte kahju krediitmüügist ei ületa selle arvel toimunud müügitulu kasvu, on iga ettevõtja valmis krediitiriski võtma (Alver 2009, 195).

Vastupidiselt otsese mahakandmise meetodiga on statistilised meetodid kooskõlas nii tulude ja kulude vastandamise põhimõttega (ettevõtted hindavad ebatõenäolise laekumise ning vähendavad selle läbi samas perioodis müügitulukontot) kui ka konservatiivsuspriintiibiga

Kõige lihtsam oleks hinnata ebatõenäoliselt laekuvaid arveid eeldades, et mingi osa krediitmüügist ei laeku ehk kasutades meetodit **osatähtsus krediitmüügist**. Selle meetodi rõhk on kasumiaruandel ning põhineb minevikus aset leidnud sündmustel. See meetod aitab paremini tulusid ja kulusid vastandada. Osatähtsus leitakse sageli eelmiste perioodide laekumata jäänud summade ja krediitmüügi suhtest ning arvestatakse ka tuleviku krediidipoliitikat. (Schroeder, Clark, Cahthey 2014, 287).

Näiteks, kui *Minu Firma OÜ* krediitmüügi summa eelmisel ja ka sellel kuul oli 100 000 eurot ning eelmisel kuul jäi laekumata 5% tähtaja ületanud arvetest. Siis kuu lõpuks oleks ebatõenäolise laekumise väärtusvähend (eeldusel, et kuu alguse seisuga oli väärtusvähendi summa 0) $100\,000 \times 0,05 = 5000$ eurot.

Autori arvates selle meetodi eeliseks ja samas ka probleemiks on tema lihtsus. Tegemist on väga üldise lähenemisega, arvutuse aluseks võetakse vaid üks näitaja ja ka see on hinnanguline. Hinnangute aluseks olevate andmetega on aga võimalik manipuleerida. Juhtkond saab lihtsalt ebatõenäolise laekumise määra muuta. Tuludega manipuleerimiseks saab vastava protsendi hinnata vajadusel kas suuremaks või väiksemaks.

Teine probleem seisneb selles, et tegemist on hinnangutega, mis põhinevad eelmistel perioodidel. Võib juhtuda, et tegemist on esimese perioodiga, millal krediitmüük toimub ja eelmisel perioodil ei laekunud ega jäänud laekumata ühtegi nõuet. Kui ettevõtte kasutab pikemaajalisi perioode, näiteks eelmise kalendriaasta krediitmüügi tähtaja ületanud arvete põhjal arvutatud määra, suureneb võimalik hinnangu ebatäpsus veelgi. Aasta jooksul võib olla makromajanduslik olukord võrreldes eelmise perioodiga palju muutunud, mis samuti mõjutab otseselt ebatõenäolise laekumise esinemisvõimalust aga ka suurust.

Teine laialdaselt aktsepteeritud meetod on **osatähtsus ostjate arvete lõppjärgist**. Sarnaselt meetodiga osatähtsus krediitmüügist kasutatakse ka siin eelmise perioodi baasi – vaadeldakse, kui palju jäi eelnevate perioodide ostjate arvete lõppjärgist laekumata. Arvestuse teeb lihtsaks järjekordne sarnasus – ei ole tarvis välja selgitada, millised arved täpselt tasumata jäävad. Siin ei toimu tulude ja kulude vastandamist, vaadeldakse vaid bilansi varaobjekti poolt: kui palju nõuetest jääb laekumata. Sellepärast on seda kutsutud ka bilansipõhiseks lähenemiseks (Schroeder, Clark, Cahthey 2014, 287).

Tulenevalt meetodi sarnasusest eelnevalt kirjeldatud meetodiga osatähtsus krediitmüügist on ka kriitika sellele sarnane. Eelnevad perioodid, mille lõpus tekkis arvete lõppjärg, võivad puududa. Isegi, kui tegemist ei ole esimese arvestus perioodiga, ei saa

minevikusündmuste põhjal anda tulevikule täpset hinnangut, rääkimata võimalusest väärtusvähendi moodustamisel tulemustega manipuleerimisest. Küll aga on võimalik meetodit edasi arendades jõuda komplekssematele järeldustele, kui on olemas informatsioon laekumata arvete vanuse kohta.

Aegumisprotokoll on õigupoolest meetodi osatähtsus ostjate arvete lõppjärgist edasiarendus, mis lähtub perioodi lõpuks laekumata arvete koosseisust. Aegumisprotokolli puhul hinnatakse laekumata summasid lähtudes arvete vanusest. Eeldatakse, et mida vanem on tasumata arve, seda väiksem on raha laekumise tõenäosus (Alver 2009, 160-161).

Praktiliselt näeks see mudel välja nii, et väärtusvähendi leidmiseks grupeeritakse nõuded nende vanuse järgi. Sageli grupeeritakse nõuded 30 päevaste intervallidega, eraldades nõuded mille tähtaeg ei ole veel saabunud. Seejärel selgitatakse välja kui palju teatud maksetähtaja ületanud arvetest eelmisel aastal ei laekunud ning arvutatakse eelmise perioodi tulemuste põhjal välja iga grupi väärtusvähend. Lõpptulemused summeeritakse ja lahutatakse võimalik varaobjekti müügist saadav tulum või ebatõenäoliseks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuded. Siin tuleb silmas pidada ka seda, et osa tähtaega mitte ületanud nõuetest võivad olla ebatõenäoliselt laekuvad.

Autori arvates annab nõuete jaotamine nende vanuse järgi parema lähtepunkti hinnangute andmiseks väärtusvähendi moodustamisel. Ühtlasi võimaldab nõuete vanuseline jaotus hinnata ebatõenäoliselt laekuvate arvete koosseisu, et teha tulevikus paremaid maksetähtaegade andmisega seotud valikuid.

Aegumisprotokoll annab küll täpsema tulemuse, kui eelnevalt kirjeldatud meetodid, kuid ka sellel on vajakajäämisi. Näiteks ei võta aegumisprotokoll arvesse eelmiste perioodide hinnangute täpsust (eeldusel, et neid hinnanguid on üldse analüüsitud). Kui eelnevate perioodide hinnanguid on arvestatud, saab mudelit edasi arendada ja lisada juurde eelmisel perioodil ebatõenäoliselt laekuvateks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuete määra.

Oletame, et eelmisel perioodil ebatõenäoliseks tunnistatud kuni 30 päeva vanustest nõuetest laekus hiljem siiski 50%. See tähendab, et pooled nõuded, mis tunnistati ebatõenäoliseks, siiski laekusid ning selle võrra tuleb eelmise perioodi põhjal tehtud laekumiste prognoosi korrigeerida (antud juhul vähendada).

Lisaks nõuete aegumisele tuleb mõnikord arvesse võtta ka muid näitajaid, mis võivad krediidiriski suurendada – näiteks on kliendi ettevõtte kellegi poolt ülevõetud. Näitaja, mis krediidiriski küll ei vähenda, kuid võib vähendada ebatõenäolise laekumise väärtusvähendit on

müüdav kaup ise. Ostu-müügi lepingus võib olla punkt, et müüdav varaobjekt on ühtlasi ka müüjale tagatiseks, et võlg saab tasutud. Üldiselt on selline lahendus kasutusel kinnisvara või kallimate seadmete-masinate puhul. Kui klient muutub maksejõuetuks või pahatahtlikult ei maksa oma võlga, siis on ettevõttel võimalik võtta oma müüdüd varaobjekt tagasi ning müüa kellelegi teisele. Selle võrra peab arvestama tulevikus laekuvat rahavoogu suuremana ning väärtusvähendit väiksemana. Muidugi siin jääb ikka krediidirisk alles – ka uus klient võib osutada maksejõuetuks või pahatahtlikuks (Finger 2010, 12).

Autori arvates võiks aegumisprotokolli kriitikat arvesse võttes aegumisprotokolli laiendada lisades nõuete vanuse arvestamisele juurde eelnevatel perioodidel ebatõenäoliseks tunnistatud nõuete laekumisprotsendi ja ebatõenäoliselt laekuvate arvete sissenõudmisega seotud kulud. Samuti tuleb väärtusvähendi arvutamisel arvesse võtta ressursside piiratust ehk kaaluda loodetava kasu ja sellele kuluvat ressursi. Nõudeid on võimalik mitmel viisil kategoriseerida. Vanuselise grupeerimise kõrval saab kasutada erinevaid kliendigruppe, tootegruppe jms. Tuleb hinnata, kas saadav tulemuse täpsus kaalub üles tehtava töö hulga ja maksumuse.

On tehtud ettepanekuid, et nõudeid võiks kajastada nende nüüdisväärtuses. Samas vaieldakse, et see lähenemine ei ole sageli otstarbekas, sest enamike nõuete laekumisperiood on suhteliselt lühike (Schroeder, Clark, Cathey 2014, 287–288).

Lisaks otsese mahakandmise meetodile ning lihtsamatele statistilistele meetoditele on ebatõenäolise laekumise arvestuseks välja töötatud ka **tõenäosusteoorial põhinev mudel**.

Sarnaselt aegumisprotokolli meetodiga tehakse kõigepealt kindlaks, kui vanad on ettevõtte nõuded ja liigitatakse need perioodidesse. Seejärel selgitatakse vastavalt eelmiste perioodide kogemustele välja mitu protsenti antud nõuetest ei laeku. Lisaks eelmiste perioodide kogemustele võib nõuete laekumise tõenäosuse hindamisel oluline olla ootus tuleviku makromajandusliku olukorra kohta (Schrodheim 1964).

Tõenäosusteoorial põhineva mudeli väljatöötamise ajendiks oli Goran Schrodheimi ebatõenäolise laekumise definitsioon: „Ebatõenäolise laekumise väärtusvähend on igal ajahetkel summa debitoorsest võlgnevusest igal ajahetkel, mis tulevikus eeldatavalt ei laeku.“ Sellest definitsioonist tulenevalt konstrueeris Schrodheim mudeli, mis arvestab ebatõenäolise laekumise määradel ajafaktorit. Debitoorne võlg on bilansis kajastatud ajahetkel t .

Ajahetke t saab väljendada maatriksina:

$$X = \begin{pmatrix} X_{p,p} & \cdots & X_{p,n-2} & \cdots & X_{p,n} \\ \vdots & & \vdots & & \vdots \\ \vdots & & \vdots & & \vdots \\ X_{n-3,p} & \cdots & X_{n-3,n-2} & \cdots & X_{n-3,n} \\ \vdots & & \vdots & & \vdots \\ \vdots & & \vdots & & \vdots \\ X_{n,p} & \cdots & X_{n,n-2} & \cdots & X_{n,n} \end{pmatrix}$$

Allikas: Schrodheim 1964

Sarnaselt aegumisprotokolli meetodile klassifitseeritakse nõuded n ajakategooriasse (Schrodheim 1964):

X_0 = nõuded 0 perioodi aegunud (mille laekumistähtaeg ei ole saabunud);

X_1 = nõuded, mis on 1 periood aegunud;

X_2 = nõuded, mis on 2 perioodi aegunud;

X_{n-1} = nõuded, mis on n-1 perioodi aegunud;

X_n = nõuded, mis on n perioodi aegunud.

Debitoorse võla saldo bilansis on ajahetkel t, järgmine periood on t+1. Perioodil t+1 saab saldod klassifitseerida kahte moodi: vastavalt perioodi alguse aegumise kategooriatele või vastavalt nendele aegumise kategooriatele, mis on praegu. Sellisel juhul summa $X_{n-3,n-2}$ võrdub saldoga kategoorias n-2 ajahetkel t+1. Eelmisel perioodil võrdus sama summa saldoga n-3 ajahetkel t. Kasutades sellist kahepoolset klassifitseerimist tuleb lisada juurde veel üks kategooria p tähistamiseks perioodil t+1 laekunud summasid, mis kuuluvad perioodi t. Laekuvad summad igast ajakategooriast ajahetkel t, liigutatakse kategooriasse p. Sama juhtub ka ajahetkel t+1, kuid ainult kategooriatest $X_1 - X_n$ (Schrodheim 1964).

Autori arvates sarnaneb tõenäosusteoorial põhinev mudel meetoditga lõppjääk ostjatelt laekumata arvetest laiendatuna aegumisrotokolli ning eelmisel perioodil ebatõenäoliseks tunnistatud, kuid siiski laekunud summasid arvesse võttes. Ka siin liiguvad nõuded aja möödudes teise ajalise gruppi.

Pikka aega olid otsese mahakandmise meetod ning statistilised meetodid ainukesed võimalikud viisid ebatõenäolise laekumise arvestusel. Varasem meetodika põhineb paljuski endogeense minevikust pärineva informatsiooni analüüsimisel ja selle põhjal tuleviku laekumiste ennustamisel. Kuid ettevõtte sisemise informatsiooni kõrval on vaja ebatõenäolise laekumise arvestusel arvesse võtta ka ettevõtteväliseid, makroökonomilisi näitajaid (Joyner 2011, 7).

Infotehnoloogia areng ja informatsiooni parem kättesaadavus võimaldab täna prognoosimisel arvesse võtta rohkem muutujaid, kui see on olnud seni võimalik. Donald Joyner lõi 2011. aastal Virginia Ülikoolis kaitstud doktoritöö raames arvutiprogrammi ANN ehk *Artificial Neural Network*, mis jäljendab mõningaid inimaju funktsioone, et arvutada ebatõenäolise laekumise väärtusvähendit (Joyner 2011, 7).

Kunstlikult loodud inimaju funktsioone jäljendava süsteemi eeliseks on see, et see suudab leida pealtnäha juhuslikus infos mustreid ning on võimeline analüüsima sadu tuhandeid näitajaid. ANNi abil on võimalik ennustada, mis juhtub tulevikus ning analüüsida, mis juhtus minevikus. See võimaldab kohandada faktoranalüüsi vastavalt järgnevatele ennustustele ning arvesse võtta palju ettevõtte siseseid ning väliseid näitajaid, mis traditsioonilisemate lähenemiste puhul oleks osutunud küll ehk võimalikuks, kuid liiga aja ja töömahukateks (Joyner 2011, 7).

ANNi eeliseks on ka see, et analüüs tehakse puhtalt algandmete põhjal, programm ei eelda enne analüüsi sooritamist midagi erinevalt inimajust, mida mõjutab analüüsi läbiviimisel ka subjektiivne eeldus lõpptulemusele. Regressioonanalüüs annab küll lühiperspektiivis täpsema tulemuse, kuid, pikema ajaperioodi jooksul annab selline lähenemine eelise regressioonil põhinevate analüüsides ees (Joyner 2011, 7).

Autori arvates on sellised analüüsisüsteemid on ilmselt hetkel veel ettevõtete jaoks liiga kallid ning inimesi, kes oleks võimelised nendega opereerima, on veel vähe. Tulevikus aga leiab ANN kasutust muude tegevusalade kõrval ka finantsaruannete koostamisel.

1.6. Ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi täpsuse kontrollimise meetodid

Üks võimalus mõõta raamatupidamisarvetuse muutumist konservatiivsemaks on kontrollida ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi täpsust. Arvutatud väärtusvähendi täpsuse kontrollimiseks on mitu moodust. Kõige lihtsam on võrrelda ebatõenäoliste laekumiste kulu mahakandmistega. Ebatõenäoliste laekumiste kulu kajastamine kindlal ajaperioodil tähendab hilisemat vajadust ebatõenäolised laekumised maha kanda. Mahakandmise perioodiks võib olla kas sama aasta või järgnevad aastad. Ei ole reaalne, et hinnanguline ebatõenäolise laekumise kulu vastaks täpselt samal aastal maha kantud summadele. Samas peaks ebatõenäolise laekumise kulu ja hilisema mahakandmise suhe pikema perioodi jooksul lähenema ühele. Kui

see suhe on madal, siis võib eeldada, et ettevõtte alahindab probleemseid laekumisi (Riley, Pasewark 2009).

Teine võimalus on võrrelda ebatõenäoliste laekumise väärtusvähendit ja mahakandmisi. See näitaja arvestatakse igal aastal, võttes arvesse aasta alguse ebatõenäolise laekumise väärtusvähend kui lugeja ja mahakandmised kui nimetaja. Aasta alguse ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi näitaja abil väljendatakse mitu järjestikust korda saaks mahakandmisi teha selle konkreetse väärtusvähendi arvel. Madal näitaja viitab sellele, et aasta alguse väärtusvähend ei pruugi ära katta eelseisvaid mahakandmisi. Ülemäära suur näitaja võib viidata, et moodustatud väärtusvähend on liiga suur. (Reiley, Pasewark 2009).

Kolmas viis on hinnata ajaperioodi, millal mahakandmistega väärtusvähend ära kasutatakse. Seda näitajat väljendatakse aastates ja arvutatakse perioodi alguse ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi ja maha kantud summade abil. Näiteks on ettevõtte 20X0 perioodi alguse ebatõenäolise laekumise väärtusvähend 2 miljonit eurot ning mahakandmised aastal 20X0. on 1,4 miljonit. Siin kasutatakse väärtusvähend ära 1,42 aastaga. Kui aga 20X0 perioodi lõpul väärtusvähendit lisaks enam ei suurendata ja aastal 20X1 kantakse maha 1,2 miljonit, on teise perioodi alguse väärtusvähend vaid 0,6 miljonit. Teisel perioodil (aastal 20X1) soovitakse maha kanda 1,2 miljonit. Teise perioodi alguse väärtusvähend katab seega ära vaid poole perioodi jooksul tehtavatest mahakandmistest ja seega kokku kulub perioodi 20X1 väärtusvähendi ammendumiseks 0,5 aastat (Riley, Pasewark 2009).

Kaks viimast meetodit ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi täpsuse kontrollimiseks on näiliselt sarnased, kuid esimene neist näitab mitu korda saab antud väärtusvähendi arvel mahakandmisi teha ning teine, mitme aasta jooksul väärtusvähend ära kasutatakse. Lootusetuks tunnistatud nõuete mahakandmine võib toimuda ka mitu korda aastas, olenevalt ettevõttes kehtestatud korrale, seega aastate arv ei pruugi anda soovitud informatsiooni.

2. EBATÕENÄOLINSE LAEKUMISE JA KONSERVATIIVSUSE REGULATSIOONID

2.1. Ebatõenäolise laekumise ja konservatiivsuse regulatsioonid maailmas

Praegu reguleerib ebatõenäolise laekumise arvestust IAS 39 – Finantsinstrumendid. Standard hakkas kehtima alates 2005. aastast ning selle eesmärk on reeglistiku loomine finantsinstrumentide järjepidevaks ning läbipaistvaks kajastamiseks. IAS 39 paragrahv 58 järgi tuleb majandusüksusel iga perioodi lõpus hinnata, kas on objektiivseid tõendeid, et finantsvaraobjekte või finantsvaragrupp on vaja alla hinnata. Kui sellised tõendid on olemas tuleb käituda § 63 järgi, mis eeldab, et tõendite olemasolul tuleb varaobjekti kas otse või läbi väärtusvähendikonto vähendada (IAS 39, 2005).

Alates 2018 hakkab standardi IAS 39 asemel kehtima standard IFRS 9. Uue standardi eesmärk on arendada välja mudel, mis kajastab oodatavaid krediidikahjusid õigeaegsemalt ja lihtsamalt, kui varasemas standardis IAS 39. Võttes arvesse, et majanduskeskkond on pidevas muutuses, tuleb finantsaruannete tarbijatele võimaldada täpsemat ja arusaadavamalt informatsiooni (IFRS 9 Project Summary 2014).

Lisaks finantsaruannete tarbijate informeerituse parendamisele tekkisid terminoloogiaga seotud probleemid. IAS 39 kasutab ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi mõistes väljendit *provision*. IAS 37 defineerib terminit *provision* kui teadmata tähtaja või summaga kohustist. Kohustis on aga minevikusündmuse tagajärjel tekkinud kohustus, mis toob tulevikus kaasa ressursside vähenemise. Ebatõenäoline laekumine on otseses seoses nõuetega mitte kohustustega. Nõue iseenesest ei too kaasa tulevikus ressursside vähenemist raha väljamineku kaudu, seega ebatõenäolise laekumise puhul ei ole ette näha majandusüksuse ressursside vähenemist vaid tuleb majandusüksuse nõuded alla hinnata. IFRS 9 kasutab IFRS 7 *Finantsinstrumendid: Avalikustamine* paragrahvi 16 eeskujul varasema *provision* termini asemel väärtusvähendi kirjeldamiseks terminit *allowance*. IFRS 7 § 16 järgi kajastatakse krediidikahju tõttu tekkinud ostjate nõuete allahindlus eraldi kontol (*allowance*). IFRS 7 kajastab avalikustamisega seotud teemasid finantsinstrumentide puhul (IFRS 9 Project Summary 2014).

IAS 39 muutmise kolmas põhjus oli Norwalki leping (2002) IASB and FASB vahel, mille eesmärk on harmoniseerida IFRSid ning US GAAP. Finantskriisi tõttu kiirendati uue

standardi koostamist ning hoolimata IASB ja FASBi tihedast koostööst ei ole finantsinstrumentide puhul täielikku harmoniseerimist oodata ka uue standardi puhul (IFRS 9 Project Summary 2014).

Uues standardis muudeti kolme valdkonda: finantsinstrumentide klassifitseerimist, nende hindamist ning allahindluste kajastamist (*classification, measurement and impairment*).

Tabel 3. Finantsobjektide klassifikatsiooni võrdlus IAS 39 ja IFRS 9 vahel

IAS 39 klassifikatsioon	IFRS 9 klassifikatsioon
Reeglitel põhinev	Printsiipidel põhinev
Keeruline ja raske rakendada	Klassifikatsioon põhineb ärimudelil ning rahakäibe iseloomul
Mitu mahakandmise mudelit	Üks makahandmise mudel
Keeruline ümberklassifitseerimine	Ärimudelipõhine ümberklassifitseerimine

Allikas: IFRS 9 Project Summary, 2014

Varasem reeglitel põhinev finantsvaraobjektide klassifitseerimine muutub uue standardiga printsiipidel põhinevaks, uue klassifitseerimise juures lähtutakse finantsvaraobjekti puhul selle sisust ning ümberklassifitseerimine muudetakse samuti lihtsamaks.

Autori arvates on selline klassifitseerimise muudatus väga oluline kuna keerulisest reeglistikust lähtuval klassifitseerimisel võib tekkida probleeme reeglistiku mõistmise või selle rakendamisega. Tunduvalt loogilisem on klassifitseerimisel lähtuda finantsvaraobjekti ärilisel eesmärgil.

Allahindluste kajastamisel on seni lähtunud põhimõttest, et krediidikahju ei kajastata enne, kui on olemas tõendid, et krediidikahju tekitav sündmus on toimunud. Krediidikahjuna mõistame siin ebatõenäolist laekumist. Selle põhimõtte eesmärk oli vähendada majandusüksuse võimalikke varjatud reserve. Majanduskriisi saabudes hakati kasutama võimalust lükata allahindluste tõttu tekkinud kahjumi tekkimist edasi. Samuti tekitas segadust võimalus kasutada standardit IAS 39 lähtudes mitmesuguseid allahindlusmudeleid (IFRS 9 Project Summary 2014).

Uus mudel nõuab majandusüksuselt krediidikahjude kajastamist kohe, et perioodi lõpul oleks koos finantsinstrumentidega kajastatud ka krediidirisk. Sellisel juhul tuleb allahindlus kajastada enne, kui leiab aset kahju toov sündmus ning informatsioon on õigeaegsem. IAS 39

ei luba allahindlust enne kajastada, kui allahindluse aluseks olev sündmus on veel toimumata. Isegi, kui sündmuse toimumist eeldatakse, ei tohi veel toimumata sündmust kajastada. IFRS 9 nõuab, et hinnangud põhineksid oodatava krediidikahju puhul mõistlikule ja tõendatavale infole, mis on vabalt saadaval ja sisaldab varasemat, praegust ning tuleviku kohta käivat informatsiooni.

Autori arvates on IFRS 9 sisse viidav muudatus ootuspärane, sest arvestades praegust maailmamajanduse olukorda ei ole ettevõtetes varjatud reserve temaatika aktuaalne, küll aga tuleks väga tõsiselt hinnata vara väärtust, eriti nõuetega seonduvat võimalikku kahju.

IFRS 9 seab nõuded ka avalikustavale infole. Majandusüksused peavad andma infot, mis seletab krediidikahjude arvutamise aluseid, kuidas oodatavat krediidikahju mõõdetakse ning krediidiriski muudatusi hinnatakse. Avalikustamise muudatuste hulgas on ka nõue, kus majandusüksus peab esitama eelneva 12 kuu väärtusvähendi muutuste väljavõtte eraldi. Lisaks ka informatsiooni nõuete põhiosade kohta, mis alla hinnatakse (IFRS 9 Project Summary 2014).

IFRS 9 eeldab ka seda, et kui maksetähtajast on möödunud rohkem, kui 30 päeva ning ei ole kindlaid tõendeid võlgniku maksevõime kohta, tuleks selline nõue märgatavalt alla hinnata (IFRS 9 Project Summary 2014).

IASB välja antavate IFRS-ide kõrval on olemas teine oluline raamistik – US GAAP.

ASC 820 *Fair Value Measurements and Disclosures* järgi peab ostjate nõuete lõppjäak bilansis olema õiglasel väärtuses ja eeldab, et kuna tegemist on eeldatavalt lühiajaliste nõuetega, siis nii ka on. Väärtuse vähesel muutumisel tõttu ei oleks ümberhindlus olulisuse printsiibist lähtuvalt otstarbekas (ASC 820, 2011).

Varasemalt kehtinud FASB 107 *Disclosures about fair value of financial instruments*. Sätestab samuti, et ostjate nõuete lõppjäak peab bilansis olema õiglasel väärtuses ja eeldab, et kuna tegemist on eeldatavalt lühiajaliste nõuetega, siis nii ka on. Väärtuse vähesel muutumisel tõttu ei oleks ümberhindlus olulisuse printsiibist lähtuvalt otstarbekas (FASB 107 1997). Kuigi standard tunnustati 1. juulil 2009 kehtetuks, ei ole selles konkreetses aspektis sisulisi muudatusi tehtud.

Teine oluline standard, mis puudutab ebatõenäolise lakumise arvestust on ASC 310. ASC 310 koosneb neljast alateemast, millega sätestab üldised juhised nõuete arvestuseks.

ASC 310–10–05–4 järgi võivad nõuded tekkida krediitmüügi, laenude andmise või mõne muu tegevuse läbi. Sellised nõuded on näiteks laenud, müügil tekkinud ostjate võlad, krediitkaardivõlad või õigus saada kapitalirendi lepingu alusel raha (ASC 310, 2011).

Nõuded mille tähtaeg on vähem, kui ühe aasta pärast (või ühe majandustsükli pärast) kajastatakse nõude põhisummas, mis on korrigeeritud juba aset leidnud mahakandmiste või moodustatud väärtusvähenditega. Nõuded kajastatakse selliselt eeldusel, et juhatusel on kavatsus neid nõudeid omada kuni maksetähtaja saabumiseni või kuni nõuded saavad tasutud. Väärtusvähendi abil vähendatakse nõudeid kuna mitte kõik nendest ei laeku tähtpäeval (Flood 2015, 231).

Enne standardi ASC 310 kasutuselevõttu käsitles ebatõenäolise lakumise arvestust FASB 114. FASB 114 on omakorda edasiarendus standardist FASB 5 (*Accounting for Contingencies*), mis nõuab erinevalt FASB 5 nõudest hinnata väärtusvähendi moodustamisel nõude põhiosa laekumise tõenäosust, et kreditor peab väärtusvähendi koostamisel hindama nii saadaoleva nõude põhiosa, kui ka selle nõudega seonduvate intresside laekumise tõenäosust. Kuigi FASB 114 puhul on muudatustes keskendutud peamiselt laenudele, siis reaalsuses on standard kohandatav kõigile kreditoridele, hoolimata sellest kas nõude näol on tegemist laenu või krediitmüügiga (FASB 114 2003).

FASB on kehtestanud ranged reeglid ka avalikustamisele. ASC 310-10-50-9 järgi peab majandusüksus finantsaruannete lisades kirjeldama, millised on ebatõenäolise laekumise arvestusmeetodid ning millel põhinevad meetodikas sisalduvad hinnangud. Hinnangute kirjeldus peab sisaldama näitajaid, mis mõjutasid juhatuse otsust (näiteks eelmiste perioodide ebatõenäolised laekumised, muutused majanduskeskkonnas) (ASC 310, 2011).

Varasemast põhjalikumalt on vaja kirjeldada, millised riskid võivad erinevate finantsinstrumentidega kaasneda. Lisaks tuleb kas finantsaruandes või selle lisades nõuded ning nende juurde kuuluvad väärtusvähendid klasside kaupa eraldi kajastada. FASBi avalikustamisele kehtestatud nõuded on sarnased, kuid mitte identsed IFRS 7. kirjeldatud nõuetega. Erinevus tuleneb sellest, et IFRS 7 hõlmab krediitmüügi tõttu tekkinud nõuete ning nende krediidikahju väärtusvähendite kõrval ka muid finantsinstrumente.

ASC 450, *Contingencies* käsitleb ootamatuid sündmusi. Sarnaselt IFRSiga kajastatakse kadum siis, kui on olemas informatsioon, mille kohaselt on tõenäoline, et peale aruandekuupäeva leiab aset sündmus, mille tõttu vara väärtus tõenäoliselt väheneb või ilmneb kohustus ning see summa on teada. Kui kahju suurus või sündmuse aset leidmine mõlemad ei ole teada, tuleb see hinnang siiski aruande lisa kajastada (ASC 450, 2011).

Ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi moodustamiseks lubab US GAAP kasutada nii osatähtsus krediitmüügist meetodit või osatähtsust ostjate arvete lõppjärgist laiendatud aegumisprotokolliga (Schroeder, Clark, Cahthey 2014, 287).

Kui kasutatakse osatähtsust krediitmüügist, tuleb silmas pidada, et eelmiste perioodide põhjal tehtud hinnang vastaks tänastele tingimustele. Kui eelmistel perioodidel ei laekunud vaid väga väike osa kogu krediitmüügist aga majanduslikud olud on muutunud, tuleks selles valguses ka osatähtsuse määr üle vaadata (Schroeder, Clark, Cahthey 2014, 287).

Otsese mahakandmise meetod, kus nõue kantakse bilansist välja siis, kui selgub, et see ei laeku, ei ole piisav sest ülehindab vara ja selle tulemusena ei ole kooskõlas tulude ja kulude vastavuse printsiibiga. Õige vastandamine saavutatakse, kui tulud ja kulud kajastatakse samas perioodis (Schroeder, Clark, Cahthey 2014, 287).

Nõuete ning ebatõenäolise laekumise kohta on välja antud mitmeid juhendmaterjale *The Emerging Issues Task Force* ehk ETIF, kelle üleandeks on FASBi välja töötatud raamatupidamisstandardite raamistiku tõlgendamine ning ühetaoliste aruannete koostamiseks juhendmaterjalide väljatöötamine, et FASB saaks tegeleda standardeid puudutavate teemadega ning ei peaks juba olemasolevate standardite juurutamisega tegelema. Ebatõenäolist laekumist reguleerivad nt juhendid: 86-8 – *Sale of bad debt recovery rights*, 87-18 – *Use of Zero Coupon Bonds in a Troubled Debt Restructuring*, 88-11 *Allocation of recorded investment when a loan or part of a loan is sold*, 88-22 – *Securitization of Credit Card Portfolios*, 88-23 – *Lump-sum payments under union contracts*, 92-2 – *Measuring Loss accruals by transferors for transfers of receivables with recourse* jne.

Konservatiivsuse regulatsiooni leiab Statement of Financial Accounting Concepts No. 8 (SFAC 8). Raamistik kirjeldab põhimõtteid, mis on raamatupidamisarvestuse juhiste aluseks ning mis aitavad hinnata seni välja antud juhiseid ja praktikat. Konservatiivsust ning informatsiooni neutraalsust kajastavad paragrahvid BC3.27–BC3.29, mis on koostatud 2008. aasta mais koostöös IASB-ga. BC3 § 27 ptk. 3 ei sisalda konservatiivsust finantsaruannete koostamisel, sest see oleks vastuolus informatsiooni neutraalsusega. Selle vaate kritiseerijad leiavad, et standard peaks konservatiivsuse printsiipi sisaldama. Kriitikute arvates ei peaks erapoolikus olema tingimata halb, eriti asjaoludel, kus erapoolikus võib ka sisaldada informatsiooni, mis on finantsaruannete tarbijate jaoks oluline (SFAC 8 2010, BC3.27).

Tahtlikult konservatiivset varaobjekti, kohustiste, tulu ja omakapitali kajastamist on mõnikord peetud vajalikuks, et tasakaalustada juhatuse liigselt optimistlikke hoiakuid. Hoolimata sellest, et raamistik keelab tahtlikud väärkajastamised, leitakse, et konservatiivuse rakendamine võib viia erapoolikuseni. Vara alahindamine või kohustuse ülehindamine viib sageli finantstulemuste ülehindamiseni järgnevatel perioodidel – tulemus, mida ei saa pidada konservatiivseks ega neutraalseks (SFAC 2010, BC3.28).

IASB raamistik konservatiivuse printsiipi ei sisalda. See on raamistikust välja jäetud sarnastel põhjustel nagu on konservatiivsus FASB-i raamistikust välja arvatud. Küll aga eeldab IASB raamistik, et informatsioon peab olema lisaks asjakohasusele ka usaldusväärne. Selleks peab informatsioon vastama kolmele tingimusele. Info peab olema täielik, neutraalne ja vigadeta. Kuigi täiuslikkus on harva, kui üldse saavutatav, tuleb sinna poole püüelda. Näiteks varaobjektide grupi puhul peab kirjeldama, mis on varaobjektide olemus, milline on nende väärtus ning mida see väärtus tähendab (soetusmaksumus, korrigeeritud soetusmaksumus või õiglane väärtus) (The Conceptual Framework 2010, 14).

Ostjate tasumata arvete puhul, millest on maha arvatud ebatõenäolise laekumise väärtusvähend, on need tingimused täidetud. Ostjate tasumata arved on oma olemuselt ostjate võlad majandusüksusele. Soetusmaksumuseks on nende tasumata arvete summa ning korrigeeritud väärtuseks ostjate tasumata arvete summa peale väärtusvähendi maha arvamist.

Raamistik nõuab ka neutraalsust, mis peaks eeldatavalt elimineerima kogu erapoolikuse. Eriti kehtib see informatsiooni avaldamise suhtes, et viia informatsiooniline asümmeetria miinimumini. Kuid see ei tähenda, et tuleks avaldada kõikvõimalikku informatsiooni. Tuleb lähtuda ka olulisusest, et ei tekiks olukorda, kus info ülekülluses tekib raskusi sellest olulise leidmisega (The Conceptual Framework 2010, 14).

Neutraalse nõue on üks põhjustest, miks raamistik konservatiivuse printsiipi ei sisalda. Ei saa olla samal ajal neutraalne ja konservatiivne. Oma olemuselt on konservatiivsus ju subjektiivne nähtus.

Väike- ja keskmise suurusega ettevõtete rahvusvahelise finantsaruandlusstandardis, mida Euroopa Liidus ei aktsepteerita, on konservatiivuse printsiip erinevalt eelmainitud standarditest olemas. Nimelt tuleb paljude sündmuste ja olukordadega kaasnevaid ebakindlaid asjaolusid arvesse võtta lähenedes nendele asjaoludele finantsaruannete koostamisel konservatiivselt. Konservatiivsust on siin defineeritud kui ettevaatlikkust otsuste tegemisel hinnangute osas ebakindlate asjaolude korral, et varasid või tulusid ei oleks kajastatud

tegelikkusest suuremas summas ja kohustisi või kulusid ei oleks kajastatud tegelikkusest väiksemas summas. Seejuures on märgitud, et konservatiivsuse kasutamine ei õigusta varade või tulude kajastamist tahtlikult tegelikkusest väiksemas summas ega kohustiste või kulude kajastamist tegelikkusest suuremas summas (IFRS SME 2009, 3).

Erinevalt lähenemisest, et konservatiivsus võib viia erapoolikuseni ning tuleks finantsaruannete alusprintsiipide hulgast eemaldada on siin selgitatud, millised on selle printsiibi rakendamise tingimused.

Ebatõenäolise laekumise kajastamise aluseks on selles standardis sama põhimõte nagu mujal, tulenedes varaobjekti definitsioonist, et varaobjekt peab tooma tulevikus kasu. Hinnanguid tulevase majandusliku kasu saamisega seotud ebakindluse taseme kohta tehakse tõendusmaterjali põhjal, mis on finantsaruannete koostamise ajal kättesaadav aruandeperioodi lõpus eksisteerinud olukorra suhtes. Neid hinnanguid tehakse eraldi individuaalselt oluliste objektide kohta ja rühmadena individuaalselt ebaoluliste objektide suurte kogumite kohta (IFRS SME 2009, 6).

Ka nõuab IFRS SME, et ettevõtte korrigeeriks oma finantsaruannetes kajastatud summasid, kui esineb pärast aruandeperioodi, korrigeerivaid sündmusi. Aruandeperioodi lõpu järgsed korrigeerivad sündmused, mis nõuavad ettevõttelt finantsaruannetes kajastatud summade korrigeerimist või varem kajastamata objektide kajastamist, on näiteks aruandeperioodi lõpu järgselt välja kuulutatud kliendi pankrot. Aruandeperioodi lõpus eksisteeris sellelt ostjalt laekumata nõude väärtuse langus ja ettevõtte peab vastava ostja laekumata nõude bilansilist maksumust korrigeerima (IFRS SME 2009, 146).

Võrreldes standardiga IAS 39 on IFRS SME reeglistik kõigis finantsarvetusega seotud aspektides lihtsam, mis ongi ju tegelikult standardi eesmärk. Sageli ei ole väikestes ja keskmise suurusega ettevõtetes keerukamaid lahendusi vaja. Sama kehtib ka ebatõenäolise laekumise arvestuse kohta. Kuigi kõigis eelnimetatud juhendmaterjalides ei ole otseselt lubatud kasutada ebatõenäolise laekumise arvetuses otsese mahakandmise meetodit, on see teatud olukordades ainuõige valik. Näiteks kui ettevõttel ei ole eelmiste perioodide võrdlusandmeid või majandusüksus väljastabki vähe müügiarveid ning nende laekumise asjaolusid on võimalik varakult välja selgitada.

2.2. Ebatõenäolise laekumise ja konservatiivsuse regulatsioonid Eestis

Eesti Vabariigi Raamatupidamisseadus kirjeldab mitmes alajaotuses ebatõenäolise laekumise kajastamist. Esimesena on viide ebatõenäolise laekumise kajastamisele § 11, mis kohustab raamatupidamiskohuslast koostama raamatupidamise siseeeskirja. Siseeeskiri peab kirjeldama tulude ja kulude kajastamist kasumiaruande kirjetel, varade ja kohustuste inventeerimist ning raamatupidamiskohustuslase kasutatavaid arvestuspõhimõtteid (Raamatupidamisseadus, 2002, §11).

Enne 2004. aastat kehtinud raamatupidamisseaduse § 18 oli märgitud, et raamatupidamiskohustuslane peab oma raamatupidamise aastaaruandes jätkuvalt kasutama raamatupidamisseaduse lisas 1 toodud bilansiskeemi ja ühte lisas 2 toodud kasumiaruande skeemidest. Hilisemad redaktsioonid täpsustavad, et lisas 1 ja 2 toodud skeeme on vaja kasutada juhul, kui aruanded koostatakse vastavalt Eesti heale raamatupidamistavale. 2005. aasta 1. jaanuaril kehtima hakanud raamatupidamisseaduse bilansiskeemis on eraldi välja toodud ebatõenäoliselt laekuvad summad, sama aasta 1. detsembril kehtima hakanud seaduses on bilansiskeemis kajastatud nõuded netosummas (Raamatupidamisseadus 2002).

Autori arvates on siin lähtutud olulisuse printsiibist, mille järgi võib ebaolulisi bilansikirjeid avaldada summeeritult. 2005. aasta majanduse üldolukorda silmas pidades ei peetud antud ajahetkel ebatõenäolise laekumise arvestust eriti oluliseks. Samuti on lähtutud bilansiskeemide koostamisel põhimõttest, et seaduses on kirjeldatud vaid põhiskeem, mida võib ettevõtte vastavalt oma vajadustele laiendada. Ka RTJ 2-s (kehtivad aruandeperioodile alates 01.01.2013) puuduvad „Kajastamine bilansis ja kasumiaruandes“ peatükid, mis seni kirjeldasid, millistel bilansi või kasumiaruande ridadel erinevaid objekte kajastada. Üldised juhised selles osas on toodud juhendis RTJ 2 ning sarnaselt IFRSile ei pea Raamatupidamise Toimkond vajalikuks selle valdkonna ülereguleerimist ja kirjete jäika ettekirjutamist.

Raamatupidamisseadus kehtestab § 16 ka ebatõenäolise laekumise kajastamise aluseks olevad raamatupidamise alusprintsüübid (tulude ja kulude vastavuse ning konservatiivsuseprintsüüp). § 16 sätestab, et raamatupidamise aruannet tuleb koostada ettevaatlikult ja kaalutletult, et vältida varade ja tulude ülehindamist või kohustuste ja kulude alahindamist. Samas ei ole aruandes õigustatud varade ja tulude sihilik alahindamine või kohustuste ja kulude sihilik ülehindamine ning aruande kasutajate eest varjatud reservide tekitamine. (Raamatupidamisseadus 2002). Erinevalt IASB ja FASBi lähenemisest on konservatiivsuse nõue seega Eesti raamatupidamise seaduses olemas. Sarnaselt IASB ja FASBi

lähenemisega hoiatatakse ka Eesti raamatupidamisseaduses liigsele konservatiivsusele kaldumast ning püüeldakse objektiivsuse ja neutraalsuse poole.

Ebatõenäolise laekumise kajastamist kirjeldab RTJ 3 – finantsinstrumendid. Nõuete kajastamist kirjeldavad paragrahvid 28–33. Kõiki nõudeid (näit. nõuded ostjate vastu, viitlaekumised, antud laenud ning muud lühi- ja pikaajalised nõuded) kajastatakse bilansis üldjuhul korrigeeritud soetusmaksumuses (RTJ 3, 2011).

Lühiajaliste nõuete korrigeeritud soetusmaksumus on üldjuhul võrdne nende nominaalväärtusega (miinus võimalikud allahindlused), mistõttu lühiajalisi nõudeid kajastatakse bilansis summas, mis on kajastatud näiteks arvel, lepingus või muul alusdokumendil (miinus ebatõenäoliselt laekuvad summad). Seetõttu ei ole otstarbekas kasutada ebatõenäolise laekumise arvestuseks raha ajaväärtuse meetodit (ptk 1.5.) isegi nõuete puhul, mille tasumine toimub lühiajalise viivitusega (näiteks nõuded ostjatelt, mis laekuvad 30 päeva pärast) (RTJ 3, 2011).

RTJ 3 § 26 sätestab ka, et ettevõtte hindab finantsvarade väärtuse langust iga objekti jaoks eraldi, kui finantsvaraobjektid on individuaalselt olulised. Ülejäänud finantsvaraobjektide puhul, mis ei ole individuaalselt olulised ja mille suhtes ei ole otseselt teada, et nende väärtus oleks langenud, võib väärtuse langust hinnata kogumina. Finantsvaraobjekte, mille väärtuse langust on individuaalselt hinnatud, ei kaasata kogumitena hinnatavate finantsvaraobjektide gruppidesse juhul, kui neil esinesid individuaalsed väärtuse languse tunnused. Kui individuaalsed väärtuse languse tunnused puudusid, siis nad kaasatakse kogumitena hinnatavate finantsvaraobjektide gruppidesse (RTJ 3, 2011).

Nõuete allahindlusi kajastatakse RTJ 3 kohaselt kas vastaval kontraktool (näiteks „Nõuded ostjate vastu” allahindlusi bilansis kirjel „Ebatõenäoliselt laekuvad nõuded”) või nõude bilansilise jääkmaksumuse vähendamisenä. Juhul kui nõude allahindlus kajastati algselt selleks ettenähtud ebatõenäoliselt laekuvate nõuete kontol, kuid hiljem selgus, et nõude laekumine on täiesti ebarealistlik, tunnistatakse nõue lootusetuks. Seejärel kantakse nii nõue ise kui ka tema allahindlus vastaval kontraktool bilansist välja (täiendavat kulu sel hetkel enam ei teki). Nõuet loetakse lootusetuks, kui ettevõttel puuduvad igasugused võimalused nõude kogumiseks (näiteks võlgnikule on välja kuulutatud pankrot ning pankrotipesas olevatest varadest ei piisa nõude tasumiseks). Juhul, kui varem tehtud hinnang ebatõenäoliselt laekuvate nõuete summa kohta hiljem muutub, tuleb seda kajastada hinnangu muutuse perioodi kasumiaruandes mitte korrigeerida tagasiulatuvalt eelmisi perioode. Ebatõenäolise või

lootusetu nõude laekumine tuleb kajastada kulu vähendusena perioodis, mil laekumine toimub. Ebatõenäoliselt laekuva nõude laekumisel tuleb ühtlasi vähendada nii nõude enda kui tema kontrakonto saldot (RTJ 3, 2011).

Autori arvates vastab RTJ 3 ebatõenäoliseks tunnistatud, kuid siiski laekunud summade arvestust kirjeldava punkti esimene pool tulu ja kulu vastandamise põhimõttele. Võib nõustuda, et hinnangu muutust tuleb kajastada käesoleval perioodil, mitte eelmiste perioodide andmeid parandades. Kuid ebatõenäolise või lootusetu nõude laekumise näitamine kulu vähendusena ei ole korrektne. Selle laekumisega seotud arve on ilmselt juba eelmises perioodis ebatõenäoliselt laekuvaks tunnistatud ning ka maha kantud. Seega eelmisel perioodil tekkinud kulu vähendamine uues perioodis eksib tulude ja kulude vastandamise põhimõtte vastu.

Eesti finantsaruannete koostamist reguleerib lisaks Raamatupidamiseseadusele ja Raamatupidamise toimikonna juhenditele EL raamatupidamisdirektiiv. Selle regulatsiooni suur mõju tuleneb sellest, et 2008. aasta juunis võeti vastu Euroopa väikeettevõtlaste algatus „Small Business Act” kus tunnustatakse väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate keskset rolli liidu majanduses (Direktiiv 2013/34/EL, lg. 1).

Direktiivi lg. 22 kirjeldab ebatõenäolise laekumise arvetuse juures olulisel kohal olevaid hinnanguid. Direktiivi järgi peaksid prognoosid põhinema ettevõtja juhatuse mõistlikul hinnangul ja olema arvestatud objektiivsetel alustel, mida täiendab kogemus sarnaste tehingute kohta ja mõnel juhul isegi sõltumatute ekspertide aruanded. Kaalutavad tõendid peaksid hõlmama igasuguseid täiendavaid tõendeid, mis tulenevad bilansipäevale järgnevatest sündmustest (Direktiiv 2013/34/EL, lg. 22).

Lisaks sisaldab direktiiv ka konservatiivsuse mõistet. Nimelt peab kajastamine ja mõõtmine toimuma konservatiivsetel alustel. Kajastada tuleb kõiki negatiivseid väärtuse korrigeerimisi, olenemata sellest, kas aruandeaasta tulemus on kasum või kahjum (Direktiiv 2013/34/EL, art. 6).

Direktiiv omab Eestile suurt mõju kuna enamus ettevõtteid võib direktiivi järgi liigitada mikro- või väikeste ettevõtjate kategooriasse. Ettevõtted, mida Eesti mastaabis peetakse suurteks ettevõteteks on standardi mõistes sageli keskmise suurusega.

Ebatõenäolise laekumise arvestusel tekib tänu majandusüksuse võimalikule käibemaksukohustusele juurde ka käibemaksuaspekt. Käibemaksuseadus määrab ära käibe tekkimise tingimused, lisaks käibe tekkimise koha ja aja. Selleks hetkeks, kui on vaja käibemaks riigile tasuda ei pruugi olla selge, kas nõue laekub. Maksetähtaeg võib olla pikem

või võib olla tekkinud oht nõude ebatõenäolisele laekumisele. Käibemaksuseaduse mõistes ei ole oluline, kas nõue laekub või mitte, kui tegemist on tekkepõhise arvestusega. Üks võimalus käibemaksu tasumist ebatõenäolise laekumise puhul vältida on kasutada kassapõhist käibemaksuarvestust.

Alates 01.01.2011 jõustunud KMS muudatusega võivad kassapõhise käibemaksuarvestuse erikorra rakendamise valida füüsilisest isikust ettevõtjate kõrval ka kõik käibemaksukohustuslased, kelle kassapõhine maksustatav käive ei ületanud eelmisel kalendriaastal ega jooksva kalendriaasta algusest arvates 200 000 eurot (KMS 2003, § 44).

Autori arvates ei ole kassapõhise käibemaksuarvestuse erikorra kasutamine väga otstarbekas. Kuigi Eestis on väga palju mikroettevõtteid, kelle kassapõhine maksustatav käive ei ületa aastas 200 000 eurot, siis enamus ettevõtjaid on valinud ettevõtlusvormiks OÜ, mille arvestust tuleb pidada siiski tekkepõhiselt. Väikese ettevõtte puhul võib osaliselt tekkepõhine ja osaliselt kassapõhine arvestus tekitada liigse halduskoormuse.

Ebatõenäolise laekumise kajastamine ei ole vaid raamatupidamisaruannetes oleva finantsinfo õigsuse huvides. Väärtusvähendi moodustamisega saab mõjutada ka erinevaid maksuaspekte. Ebatõenäoline laekumine võimaldab lisaks käibemaksule mõnigatel juhtudel ka tulumaksu optimeerida. Kasumiaruandes suurendab ebatõenäoline laekumine kulu, mis omakorda vähendab ettevõtte maksustatavat kasumit. Teoreetiliselt on võimalik ebatõenäolise laekumise kulu suurendamisega vähendada ettevõtte maksustatavat kasumit ja seeläbi tulumaksukohustust, et vältida raha väljaminekut.

Autori arvates mõjutab Eestis kehtiv tulumaksusüsteem ebatõenäolise laekumise arvestuse konservatiivsust vähem. Selle põhjuseks on üks eripärasemaid tulumaksusüsteeme, kus ettevõtted ei maksa tulumaksu oma tulude ning tulumaksu vähendavate kulude vahelt, vaid alles siis, kui omanikele makstakse dividende.

Tulumaksuseadus mõjutab ebatõenäolist laekumist ka teises aspektis. Tulumaksustamisel peetakse nõuet varaliseks õiguseks ning tehingud nõuete üleminekuga loetakse äritegevuse käigus toimuvateks tavapärasteks tehinguteks, millelt saadud kasum maksustatakse juriidilise isiku tasemel selle jaotamisel. Samuti tasub juriidiline isik tulumaksu varalise õiguse turuhinnast odavamalt võõrandamisel (Tulumaksuseadus § 15).

Nii võib tekkida tasumata arvetega seotud nõudest loobumise puhul maksurisk, kui ettevõtte ei ole teinud piisavaid pingutusi võla sisse nõudmiseks. Sellise olukorra vältimiseks

kus maksuhalduril tekib kahtlus, et maksukohustuslane ei ole üritanudki nõuet sisse nõuda, on tähtis nõude laekumise huvides tehtud pingutused dokumenteerida.

Autori arvates ei ole maksuriski tekkimine Eesti ettevõtete seas väga suur probleem, kuna suhtlemine käib peamiselt vormis, mis jätab maha kirjaliku jälje.

3. EBATÕENÄOLISE LAEKUMISE ARVESTUS EESTIS

3.1. Ebatõenäolise laekumise meetodite konservatiivsuse test

Ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi arvutamise meetodika valiku abil on võimalik mõjutada selle suurust ning seeläbi ka konservatiivsust. Konservatiivsuse mõõtmiseks vaatleme, milline statistiline meetod annab samade algandmetega kõige suurema ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi. Ebatõenäoliste laekumise arvestuse konservatiivsust mõõdetakse ettevõtte *Minu Firma* finantsinfo põhjal. Tegemist on reaalse ettevõttega, mis tegeleb pakendatud tarbekaupade krediitmüügiga, seega on ettevõtte andmete kasutamine ebatõenäolise laekumise arvestuses vägagi asjakohane. Arvutuste aluseks on võetud *Minu Firma OÜ* 2014. aasta ostjate arvete igakuised lõppjäägid, nende lõppjääkide vanuseline jaotus ning müügitulu. Lisaks on kasutatud 2013. aasta inkassofirmale sissenõudmiseks antud ning seejärel laekunud nõuete suhet edastatud nõuetesse.

Osatähtsus ostjate arvete lõppjäägist meetodi (ptk 1.5.) kasutamiseks on vaja infot, kui palju perioodi lõpu ostjate arvete lõppjäägist on varasematel perioodidel jäänud laekumata. *Minu Firma OÜ* on eelmise 12 järjestikuse perioodi kogemuste põhjal prognoosinud, et laekumata jääb keskmiselt 4% lõppsummast. Lisaks sellele on kasutatud ebatõenäolise laekumise protsendi arvutamiseks ebatõenäoliseks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuete määra, mis oli eelmisel 12 perioodil keskmiselt 55%. Selle võrra vähendatakse oodatava ebatõenäolise laekumise osatähtsust ostjate arvete lõppjäägist. Sellise vähenduse tegemata jätmine moonutaks palju ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi summat. Kui algselt prognoositud 4% laekumata arvetest on siiski laekunud 55%, siis muutuks väärtusvähendi summa antud näitajat kasutamata palju suuremaks ja seeläbi ka põhjendamatumalt konservatiivsemaks.

Ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi arvutamiseks vajaliku määra arvutamiseks korrigeeritakse eeldatav ebatõenäolise laekumise osatähtsus ostjate arvete lõppjäägist (protsentides) läbi eelmisel aastal ebatõenäoliseks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuete laekumise osatähtsusega.

Minu Firma OÜ oodatav ebatõenäolise laekumise määr on seega $0,04 \times (1 - 0,55) = 0,018$ ehk 1,8% (Lisa 1). Seejärel korrutatakse saadud ebatõenäolise laekumise määr perioodi ostjate arvete lõppjäägiga.

Jaauari ebatõenäolise laekumise väärtusvähend on seega $276\,649 \times 0,018 = 4978$ eurot. Sarnaselt arvutatakse ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi summa iga perioodi lõpus.

Kasutades meetodit osatähtsus ostjate arvete lõppjäägist on väärtusvähend aasta lõpul 4819 eurot.

Aegumisprotokoll (ptk 1.5.) rakendamiseks jaotatakse ostjate arvete jääk vanuse järgi kategooriatesse. *Minu Firma OÜ* kasutab selleks 7 osalist jaotust (Lisa 2). *Minu Firma OÜ* vanuselise jaotuse aluseks on nõude tekkimise aega ehk arve koostamise kuupäev. Näiteks nõuded grupis 0–30 päeva kajastatakse arveid, mis on väljastatud kuni 30 päeva tagasi. Järgmised kolm gruppi on moodustatud 30 päevase intervalliga. Alates nõuetest, mis on maksetähtaja ületanud 120 päeva, intervallid suurenevad, sest nende laekumise tõenäosus väheneb nõude vanuse suurenedes ning ressursside piiratuse tõttu ei ole otstarbekas täpsemaid kalkulatsioone teha.

Samad summad, mida kasutati osatähtsus ostjate arvete lõppjäägist väärtusvähendi arvutamiseks (Lisa 1), jaotatakse nõuete vanuse järgi gruppidesse (Lisa 2).

Kui ostjate arvete lõppjääk on ajaliselt grupeeritud, omistatakse iga ajavahemiku nõuetele ebatõenäolise laekumise osatähtsus. *Minu Firma OÜ* 0–60 päeva vanustest nõuetest on ebatõenäoliselt laekuvad 1%, 61–90 päeva vanustest nõuetest 5 % jne. kuni 50% 180 päeva ja enam vanade nõuete puhul.

Sarnaselt meetodiga osatähtsus ostjate arvete lõppjäägist on lisaks aegumisprotokoll rakendamisele laiendatud väärtusvähendi arvutamist eelmiste perioodide ebatõenäoliseks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuete osatähtsusega (55%). Iga aegumisprotokoll nõuete grupi puhul kasutatakse sama laekumiste määra, sest ei ole otstarbekas leida osatähtsust iga aegumisprotokoll grupi kohta eraldi. Lihtsam ja vähem ajamahukam on leida 12 kuu keskmine laekumiste määr.

Kasutades aegumisprotokoll on väärtusvähendi summa aasta lõpuks 5379 eurot (Lisa 3). Väärtusvähendi leidmiseks on lisa 3 toodud nõuded korrutatud eelmise aasta ebatõenäolise laekumise määraga. Oodatav ebatõenäolise laekumise määr kokku on (sarnaselt eelmise kalkulatsiooniga) eelmise perioodi ebatõenäolise laekumise protsent korrutatud ebatõenäoliseks tunnistatud, kuid siiski laekunud summade osatähtsusega. Erinevus eelmise näitega, kus aegumisprotokoll ei kasutata, on selles, et oodatav ebatõenäolise laekumise osatähtsus ostjate arvete lõppjäägist arvutatakse iga nõuete grupi kohta eraldi. Näiteks on

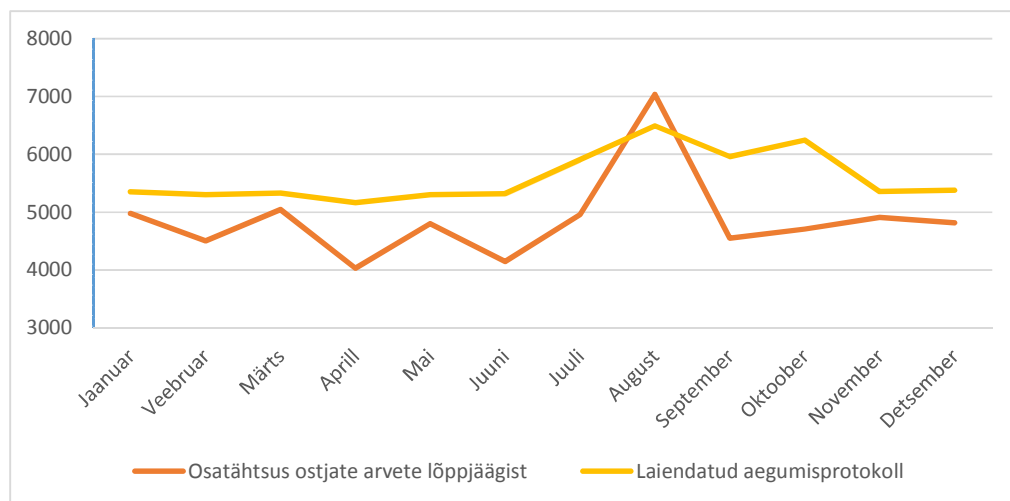
oodatav ebatõenäolise laekumise määr $0,01 \times (1 - 0,55) = 0,005$ ehk 0,5% (0–30 päeva vanuste nõuete puhul).

60–90 päeva vanuste nõuete puhul on oodatav määr aga: $0,05 \times (1 - 0,55) = 0,023$ ehk 2,3%.

Ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi saamiseks korrutatakse oodatav ebatõenäolise laekumise määr läbi vastavasse aegumisprotokolli kuuluva ostjate arvete lõppjäägiga. Näiteks jaanuaris on ebatõenäoliselt laekuv summa grupis 0–30 päeva $234\,807 \times 0,005 = 1057$ eurot. Väärtusvähendi arvutamiseks summeeritakse kõik perioodi lõpul arvatud erinevatesse ajagrupidesse jaotunud ebatõenäoliselt laekuvad nõuded. Jaanuari lõpul on väärtusvähend näiteks $1057 + 83 + 33 + 114 + 196 + 704 + 3168 = 5354$ eurot.

Aasta lõpul on ebatõenäolise laekumise väärtusvähend 5379 eurot. Võrreldes saadud tulemust meetodiga osatähtsus ostjate arvete lõppjäägist, näeme, et saadud tulemus on 560 eurot suurem.

Lähtudes puhtalt perioodi lõppsummade suurusest on meetod osatähtsus ostjate arvete lõppjäägist (4819 eurot) vähem konservatiivne, kui meetod osatähtsus ostjate arvete lõppjäägist laiendatud aegumisprotokolliga (5379 eurot). Samuti oli perioodi aritmeetiline keskmine esimesena arvatud meetodiga väiksem, kui teisena arvatud meetodiga (vastavalt 4875 ja 5594 eurot). Kokkuvõtvalt kujutab ebatõenäolise väärtusvähendi arvutusi joonis 2. Ka jooniselt on selgelt näha, et meetodiga osatähtsus ostjate arvete lõppjäägist on tulemuste standardhälve suurem, kui sama meetodiga, mida on laiendatud aegumisprotokolliga.

Joonis 2. Ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi arvutamise kokkuvõte

Autori koostatud

Meetodeid testides kasutas autor statistilisi meetodeid osatähtsus ostjate arvete lõppjärgist ning selle meetodi laiendatud versiooni aegumisprotokolliga kaaludes ebatõenäoliselt laekuvate nõuete määra kõigil juhtudel ebatõenäoliseks tunnistatud, kuidsiiski laekunud nõuete määraga. Kui lähtuda lõpptulemusest, siis saadakse kõige konservatiivsem tulemus aegumisprotokolliga kasutades (5379 eurot) ning vähem konservatiivne on tulemus meetodiga osatähtsus ostjate lõppjärgist (4819 eurot).

Statistiliste meetodite kõrval kasutatavat otsese mahakandmise meetodit võib pidada kõige vähem konservatiivseks kuna IAS 39 paragrahv 58 järgi (ptk 2) tuleb majandusüksusel iga perioodi lõpus hinnata, kas on objektiivseid tõendeid, et finantsvara või finantsvara grupp on vaja alla hinnata. Kui sellised tõendid on olemas, tuleb vara kas otse või läbi väärtusvähendikonto alla hinnata. Sageli ei ole aga perioodi lõpul selliseid objektiivseid tõendeid ning allahindlust ei tehta.

Autori arvates on otsese mahakandmise meetod teatud tingimused küll õigustatud ning isegi soovitatav, kuid kindlasti tuleks kaaluda ka statistiliste meetodite kasutamise võimalust.

3.2. Ebatõenäolise laekumise arvestus Eestis

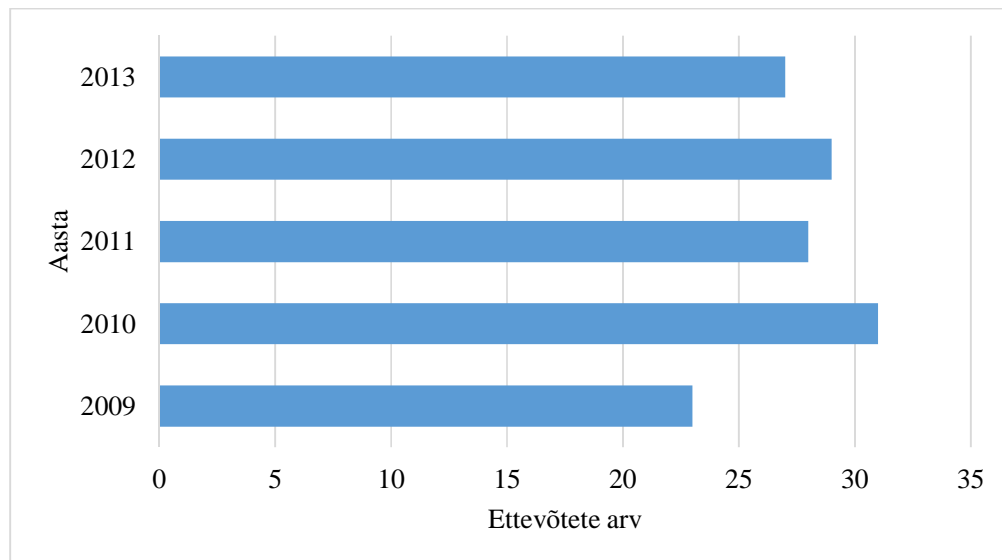
Ebatõenäolise laekumise arvestuse hindamiseks Eestis on moodustatud Eesti jae- ja hulgikaubandusettevõtete majandusaasta aruannete hulgast valim. Valim koosneb Äriregistri andmebaasi 2009–2013 aasta 200 jae- ja hulgimüügiga tegeleva ettevõtte majandusaasta aruannetest. Lisaks viis autor ebatõenäolise laekumise kajastamise kohta Eestis läbi uuringu raamatupidajate seas. Valim koosneb juhuslikest internetikeskkonnas küsitlusele vastanud raamatupidajatest. Küsitlus viidi läbi interneti vahendusel e-küsitlusena, mis oli vastajatele kättesaadav ajavahemikul 27.04.2015 kuni 05.05.2015. Küsimustik (Lisa 4) koosnes 12 valikvastustega küsimusest, mille esimeses osas olid küsimused raamatupidajate vanuse, hariduse ning töökogemuse kohta. Samuti olid ankeedis küsimused ettevõtete üldinformatsiooni kohta ning seejärel küsimused, mis puudutavad ebatõenäolise laekumise arvestust.

Kahe uuringu läbiviimise vajaduse tingis aastaaruannetes oleva informatsiooni suhteline piiratus. Selleks, et leida püstitatud hüpoteesidele kinnitust või need ümber lükata oli tarvis leida lisainformatsiooni raamatupidajate küsitlemise läbi. Edaspidi on selguse huvides aastaaruannete uuringut nimetatud uuringuks 1 ja raamatupidajate küsitlust uuring 2.

Kahe erineva uuringu tulemused on esitatud vaheldumisi, et lugeja saaks paremini uuringute tulemusi võrrelda.

Uuringu 1 valimi jae- ja hulgemüügiga ettevõtete poolt esitatud majandusaasta aruannetest on analüüsitud sellised esitatud aruanded, mis sisaldavad müügitulu ning ostjatele laekumata arvete kirjeid.

Vähemalt osaliselt krediitmüügiga tegelevate ettevõtete majandusaasta aruandeid oli antud perioodil 270, millest omakorda 138 sisaldas ebatõenäolise laekumise andmeid (Joonis 3).

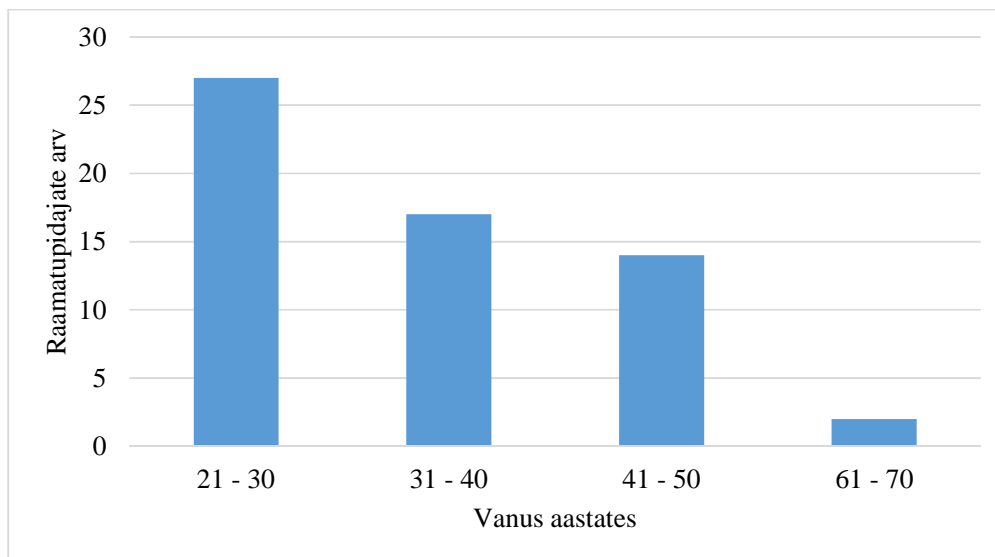

Joonis 3. Krediitmüüki kajastanud ettevõtete arv aastate kaupa

Autori koostatud

Seega alla poole valimis olevatest aastaaruannetest kajastab krediitmüüki. Autori arvates võib üheks põhjuseks olla jaemüügi ettevõtetes sageli kasutatav ärimudel, mis nõuab kauba või teenuse müügil sularahas või pangakaardiga tasumist.

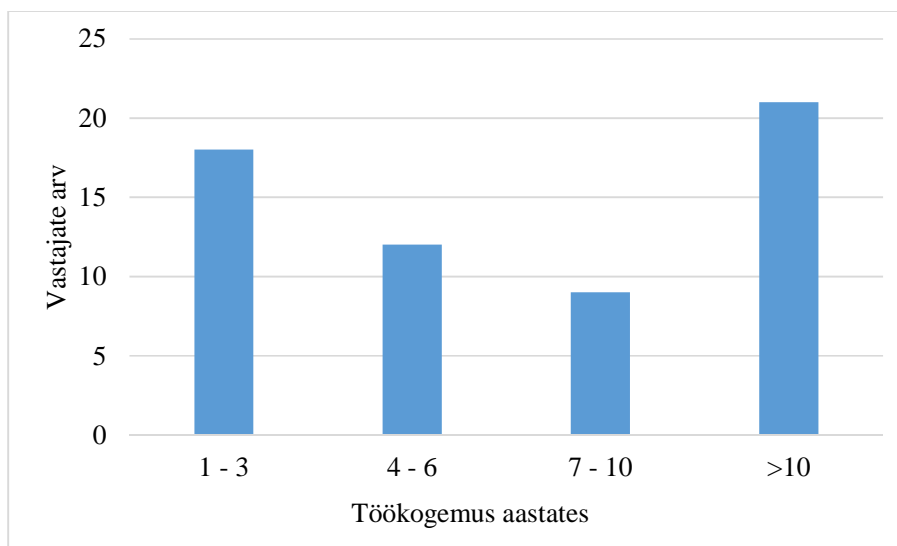
Uuringu 2 raames läbi viidud küsitluses osales 62 interneti kasutavat raamatupidajat neljas vanusegrupis (Joonis 4). Kõige rohkem vastajaid oli vanusegrupis 21 – 30 aastat ning kõige vähem vanusegrupis 61 – 70 aastat.

Joonis 4. Küsitluses osalenud raamatupidajate vanuseline jaotus

Autori koostatud lisa 5 andmetel

Lisaks vanuselisele jaotusele uuriti ka küsitluses osalejate töökogemust ning haridust. Töökogemuse järgi jaotati vastajad nelja gruppi: kogemusega 1–3 aastat, 4–6 aastat, 7–10 aastat ning üle 10 aasta (Joonis 5).

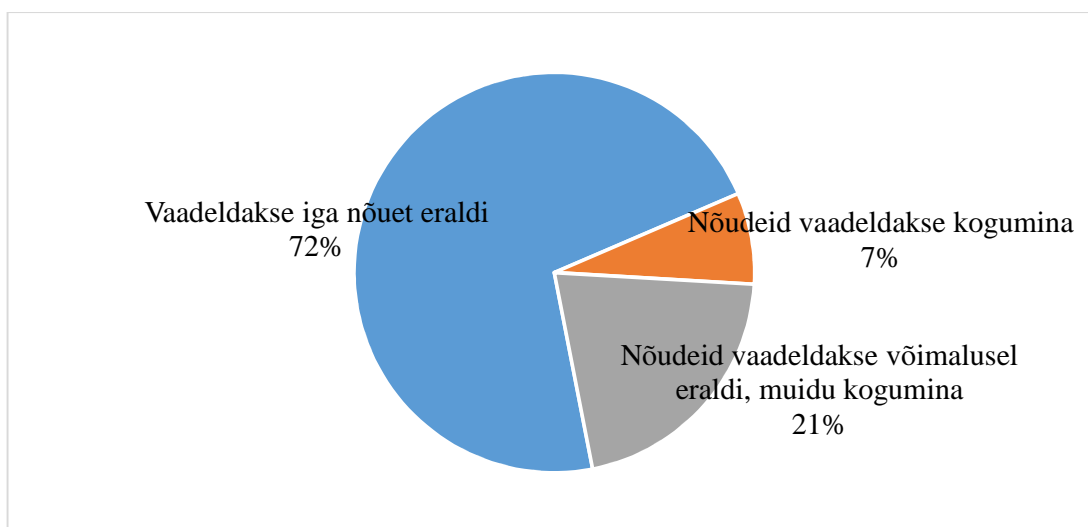

Joonis 5. Küsitluses osalenud raamatupidajate töökogemus

Autori koostatud lisa 5 andmetel

Vastusevariandi töökogemusega 1 – 3 aastat valinutest omas 14 vastajat kõrgharidust ning kolm keskeriharidust. Töökogemusega 4 – 6 aastat oli kõrgharidusega 6, kutseharidusega 1, keskhariidusega 1 ja keskeriharidusega 1 vastaja. Töökogemusega 7 – 10 aastat oli vastanutest 5 (üks kutseharidusega ja ülejäänud kõrgharidusega). Üle 10 aasta raamatupidajana töötanud oli vastanute hulgas 11, kellest 8 omas kõrgharidust ning ülejäänud kutse-, kesk-, või keskeriharidust.

Uuringus 1 kirjeldas lisa „Arvestuspõhi-mõtted“ nõuete kajastamist 334 ettevõtet. Kõigis majandusaasta aruannetes olid nõuded kajastatud lähtuvalt RTJ 3-st korrigeeritud soetusmaksumuses lähtudes tõenäoliselt laekuvatest summadest (Joonis 6).

Joonis 6. Nõuete hindamine

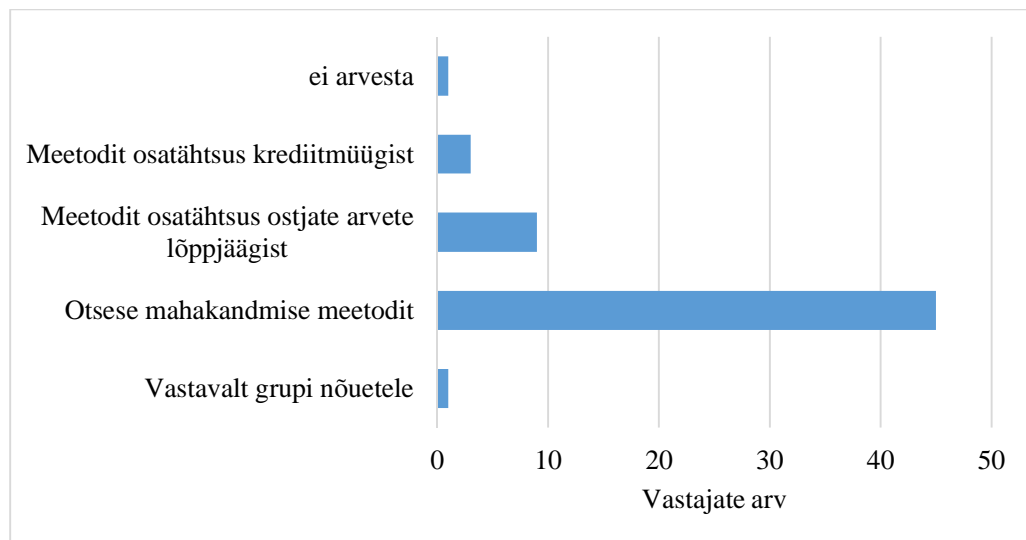
Autori koostatud lisa 6 andmete põhjal

Selgitused, et iga nõuet hinnatakse võimalusel eraldi olid 242 aruande lisa. Kui see ei ole võimalik, siis hinnatakse nõudeid kogumina ning ainult olulisemaid eraldi.

RTJ 3 nõuetele vastab otseselt 21% majandusaasta aruannetest. RTJ 3 paragrahv 26 selgitab (ptk 2.1.), et individuaalselt oluliste finantsvarade väärtuse langust tuleb hinnata iga objekti puhul eraldi. Ülejäänud majandusaasta aruannetes hinnati nõudeid kas individuaalselt või kogumina. Suurest nõuete individuaalselt hindamise osatähtsusest võib järeldada, et Eesti ettevõtetes on suur osa finantsvaraobjekte väga olulised või eelistatakse mingil muul põhjusel kasutada ebatõenäolise laekumise arvestusel otsese mahakandmise meetodit. Meetodika kasutamist oli majandusaasta aruannetes eraldi vähe selgitatud. Põhjalikult oli selgitusi

aegumisprotokolli kasutamise kohta kahes aruandes. Nendes kahes aruandes oli ka ilmne viide konservatiivsusele – nimelt oli väärtusvähendi arvutamiseks kirjeldatud kahte meetodit ning nendest valiti see meetod, mis annab suurema väärtusvähendi ehk konservatiivsema tulemuse. Selline valiku kriteeriumi kehtestamine ei vasta aga RTJ 3-s sätestatule (ptk 2.1.).

Sarnaselt uuringuga 1, selgub ka uuringust 2, et ebatõenäolise laekumise arvestusel eelistatakse otsese mahakandmise meetodit (Joonis 7). Küsitletud raamatupidajatest kasutab ebatõenäolise laekumise arvestusel otsest meetodit 45.

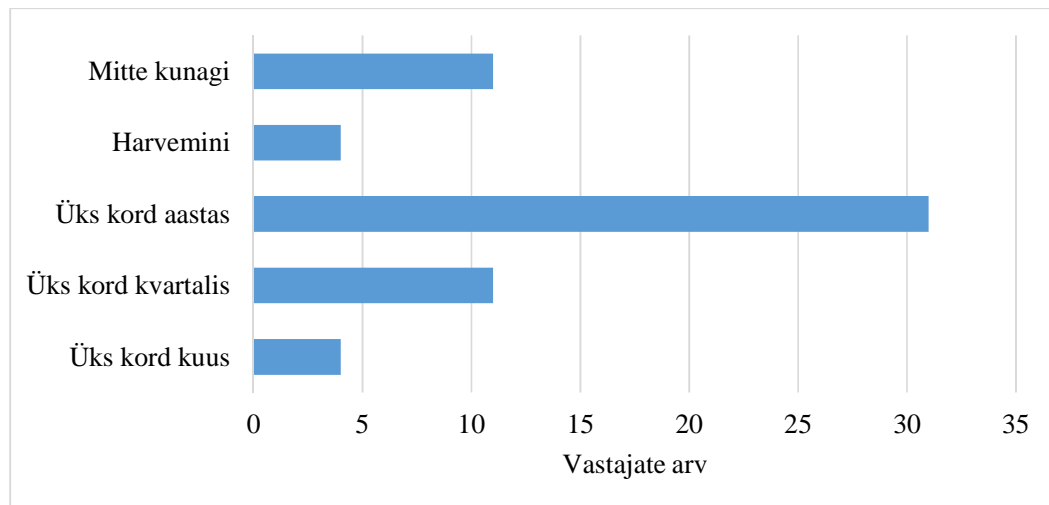
Joonis 7. Ebatõenäolise laekumise arvestusmeetodite kasutamine Eestis

Autori koostatud lisa 5 andmetel

Autori arvates on üks otsese mahakandmise meetodi eelistamise põhjus Eesti ettevõtete väiksus. Suur osa otsest meetodit kasutavatest ettevõtetest on töötajate arvuga 1 – 10 inimest ning 13 ettevõtet sellised, kus töötab 11 – 50 inimest. Erinevate nõuete arv perioodi lõpus võib olla piisavalt väike, et keerulisemate ning rohkem eeltööd nõudvate statistiliste meetodite kasutamine ei ole otstarbekas või osutub võimatuks. Teiseks põhjuseks võib olla raamatupidajate vähene ettevalmistus statistiliste meetodite kasutamiseks või juhtkonna ning raamatupidajate rahuldumine lihtsama metoodika valikuga.

Lisaks arvestusmeetoditele on ebatõenäolise laekumise juures oluline ka selle arvestuse sagedus. Raamatupidamise regulatsioonidest tulenevalt peab perioodi lõpus hindama, kas vara on säilitanud oma väärtuse või tuleb seda alla hinnata. Eelmise küsimuse vastustest tuleneb, et ebatõenäolise laekumise arvestuse meetoditest kasutatakse kõige rohkem otsese mahakandmise

meetodit. Sellest võiks ju eeldada, et ebatõenäolise laekumise väärtusvähendit ei moodustata mitte kunagi. Hoolimata sellest moodustavad pooled uuringule 2 vastanud raamatupidajatest siiski kord aastas ka ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi (Joonis 8). Vaid 11 vastajat märkis, et ei moodusta ebatõenäolise laekumise väärtusvähendit mitte kunagi. Sellest võib järeldada, et ettevõtteid ei ole kehtestanud piisavalt selgeid printsiipe nõuete ebatõenäoliseks tunnistamisel ning raamatupidajad ei ole nõuete inventeerimisel järjepidevad. RTJ 3 § 7 näeb ette, et finantsvara väärtuse languse tuvastamisel tuleb arvesse võtta kogu aruande koostamise ajaks teada olev informatsioon (kaasa arvatud pärast bilansipäeva teatavaks saanud asjaolud, mis annavad teavet juba bilansipäevaks aset leidnud väärtuse languse kohta), mis võib mõjutada finantsvara väärtust.

Joonis 8. Ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi arvutamise sagedus
Autori koostatud lisa 5 andmetel

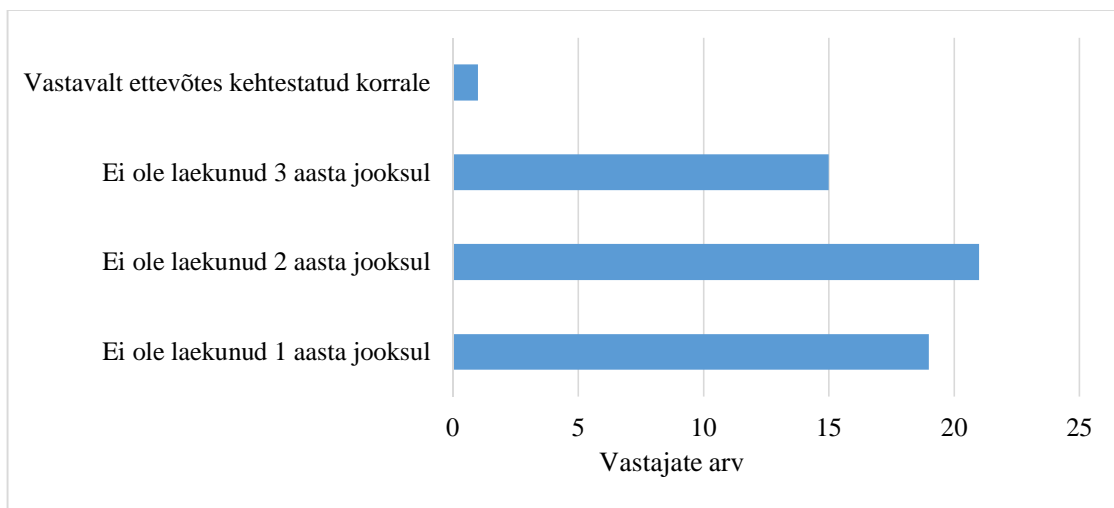
Uuringu 1 järgi hindavad Eesti ettevõtteid nõuded alla siis, kui esineb objektiivseid tõendeid (võlgniku pankrot, finantsraskused, maksetähtajast mittekinnipidamine) laekumise tõenäosuse vähenemise kohta. Väga vähestes aruannetes on välja toodud mahakandmise aluseks ajalisi näitajaid.

Majandusaasta aruannetes on kirjeldatud, et Eesti raamatupidajad tunnustavad nõuded lootusetuks lähtudes RTJ 3-st, kui nende sissenõudmiseks ei ole võimalik või majanduslikult kasulik meetmeid rakendada või kui maksetähtajast on möödunud arvestatav hulk aega.

Ebatõenäolise laekumise arvestuse kohta annab olulist informatsiooni ka see, millisel juhul tunnustatakse nõuded lootusetuks ning kui tihti kantakse lootusetuks tunnustatud nõudeid

maha. Arvestades eelnevate küsimuste tulemusena populaarseks osutunud otsese mahakandmise meetodit ebatõenäolise laekumise arvestusel võiks eeldada, et lootusetuks tunnistatakse nõudeid võrdlemisi tihti. Uuringu 2 tulemusena selgus, et üle poole (37) vastajat kannab nõudeid maha üks kord aastas, enne aasta lõppu. 14 vastajat kannab nõudeid maha veelgi harvemini ning ainult 2 vastajat kannab nõudeid maha vastavalt vajadusele.

Ebatõenäolisel laekumise arvestusel populaarse otsese meetodi kasutamise õigsuse seab kahtluse alla ka vastused küsimusele, millal tunnistatakse nõuded lootusetuks. 58% vastajatest on märkinud variandi „Ei ole laekunud 2 aasta jooksul“ või vastusevariandi „Ei ole laekunud 3 aasta jooksul“ (Joonis 9).

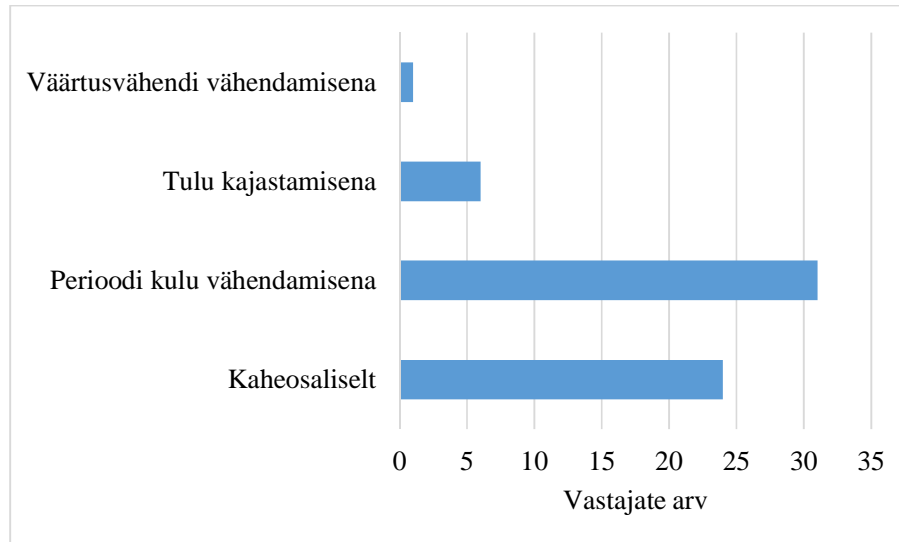

Joonis 9. Ebatõenäolise laekumise lootusetuks tunnistamise aeg

Autori koostatud lisa 5 andmetel

Tulude ja kulude vastandamise printsiibi alusel sobiks kasutada ebatõenäolise laekumise arvestusel otsest meetodit äärmisel juhul siis, kui kanda nõuded maha vähemalt perioodi lõpul. Kui nõue ei ole laekunud juba 2 või 3 aastat, oleks tulnud esimese perioodi lõpul väärtusvähend siiski moodustada. Eeldusel, et tegemist ei olnud kõige esimese perioodiga ettevõtte tegevuse jooksul.

Uuringus sisaldasid ka küsimus ebatõenäoliseks või lootusetuks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuete kajastamise kohta (Joonis 10).

Joonis 10. Ebatõenäoliselt laekuvaks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuete kajastamine

Autori koostatud lisa 5 andmetel

Kaheosalist laekumise kajastamist kasutas 39% raamatupidajatest. RTJ 3 kohast perioodi kulu vähendamise varianti kasutas 50% vastajat. Lisaks on kasutusel variant, kus ebatõenäolise laekumise väärtusvähendit vähendatakse laekunud summa võrra. Kuus vastajat aga suurendasid ebatõenäoliseks või lootusetuks tunnistatud, kuid siiski laekunud summa võrra perioodi tulu. Selline variant on vastuolus nii tulude ja kulude vastandamise printsiibiga, kui ka teiste juhendmaterjalidega.

Uuringu 1 valimis olnud majandusaasta aruannetest 58 sisaldasid andmeid lootusetuks tunnistatud ja/või maha kantud nõuete kohta. Ebatõenäoliseks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõudeid kajastati 37 majandusaasta aruandes.

Kõige rohkem ebatõenäoliseks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõudeid laekus aastal 2012. RTJ 3 on järgitud 12 majandusaastaruandes, ehk ebatõenäolise või lootusetu nõude laekumine on näidatud kulu vähendusena perioodis, mil laekumine toimub. Raha laekumisel on krediteeritud ebatõenäolise laekumise kulu.

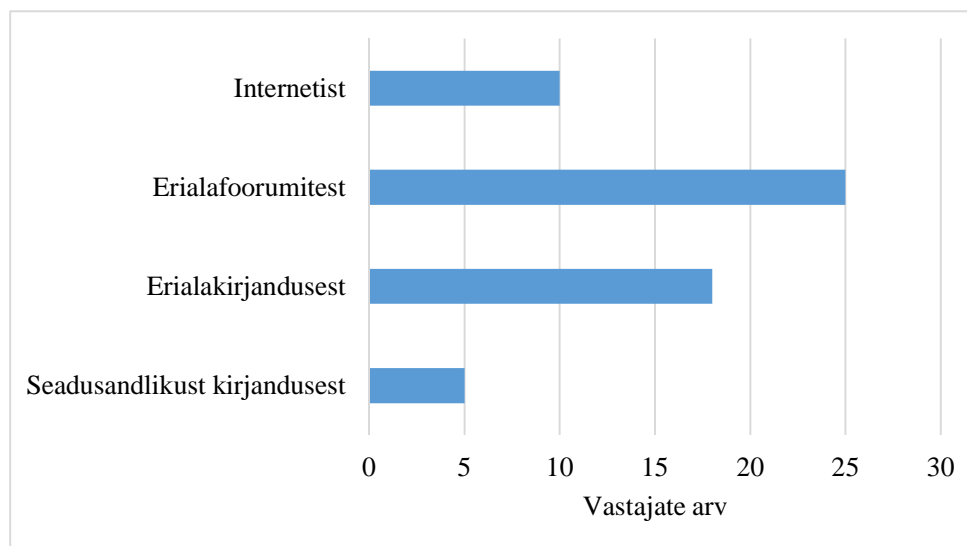
Hoolimata sellest, et selline kajastamine on kooskõlas RTJ 3 nõuetega (ptk 2.1.) eksitakse siin tulu ja kulu vastandamise põhimõtte vastu.

Korrektset kajastamisel oleks aga kaks etappi: arve taastamise kajastamine ning raha laekumise kajastamine. Arve taastamise kajastamisel tuleks debiteerida ostjate laekumata

arvete kontot ning krediteerida ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi kontot. Seejärel saab raha laekumise krediteerida ostjate laekumata arvete kontot.

Sellisel juhul on tulu ja kulu vastandatud juba perioodis, kus mõlemad on tekkinud ning ollakse ka kooskõlas RTJ 3 nõudega, mis keelab aruandeperioodi järgselt teha eelmises perioodis muudatusi.

Igapäevase töö käigus tekib sageli vajadus lisainformatsiooni järele. Selleks, et välja selgitada lisainformatsiooni saamise allikad olid, ankeedi viimane küsimus, millistest allikatest saavad raamatupidajad arvestuse läbiviimise kohta lisainformatsiooni. Välja pakutud viiest vastusevariandist osutus kõige populaarsemaks vastuseks, et infot saadakse erialafoorumitest (43% vastanutest), seejärel erialakirjandusest (Joonis 11).

Joonis 11. Informatsiooni allikad

Autori koostatud lisa 5 andmetel

Kõige populaarsemaks infoallikaks osutunud erialafoorumite puhul tekib küsimus sealse teabe asjakohasuse ning korrektsuse kohta. RMP foorumis leiab otsingumootorisse sisestatud sõnaga “ebatõenäoline” 62 foorumipostitust. Need postitused asuvad foorumis mitmesuguste alateemade all. Näiteks on küsimusi postitatud käibemaksu-, majandustarkvara ja raamatupidamisteedadesse.

Majandustarkvara teemas küsiti peamiselt nõu, kuidas mitmesugustesse programmidesse vajalikke kontosid luua ning kannete tegemisega seonduva tehnilise poole

kohta programmides *Hansa Raama*, *Merit Aktiva* ja *First Office*. Samuti küsitakse nõu äriregistrikeskkonnas aastaaruande lisa täitmise kohta.

Teine suurem probleem on käibemaksu kajastamisega seonduv. Soovitakse ebatõenäoliseks muutunud nõude käibemaksu riigilt tagasi saada, hoolimata sellest, et see ei ole võimalik. Selleks soovitakse näiteks nõuete ebatõenäoliseks tunnistamisel teha müügiarvetele kreditarveid. Ühel juhul soovitakse isegi müügitulu kajastamist arve laekumiseni edasi lükata, et käibemaksukohustust vältida.

Nõude ebatõenäoliseks tunnistamisel soovivad teemaalgatajad debiteerida kontot „Nõuded ostjate vastu“ ja krediteerida kontot „Ebatõenäolise laekumise väärtusvähend“. Alles lootusetu nõude maha kandmisel soovitakse debiteerida kulu ning krediteerida ebatõenäolise laekumise väärtusvähendit. Näiteks kirjutab Rita 11.06.2010 „Oleks vaja kanda üks arve ebatõenäoliselt laekuvaks arveks. Siiani olen selliseid arveid ainult päris maha kandnud, nii et lähevadki bilansist välja: D lootusetute vülgnevuste mahakandmisest tekkiv kulu K ostjate tasumata arved. Aga nüüd tahaks nii, et jääks ka veel bilanssi. kredit oleks siis ebat. laekuvad arved jääks miinusega üles, aga kulukonto ikka seesama siis, kas nii?“. Ning hiljem täpsustab: „Oh mind lolli, siis ju ei lähegi kuluks. Kas siis teen lihtsalt teen finantskande D tellijate tasumata arved- vara konto K ebatõenäoliselt laekuvad arved- vara konto? Aga kas ta siis reskontrosse ripakile ei jää? Muidu kui päris maha kandsin, siis tegin naugu laekumise ja tasumisviisiks näitasin lootusetute vülgnevuste kulu. Aga kuidas nüüd?“.

Levib arusaam, et kui ei ole nõuet lootusetuks tunnistatud, siis ebatõenäolise laekumise kulu kajastada ei tohi, kuigi tegelikult see nii ei ole. Näiteks kirjutab anonüümne 17.06.2010 „Kuidas saab nii sama lihtsalt kanda kuludesse. Selleks peab olema juhatuse hinnang, ning kaas debitoorse nouetega on ka inkasso firma tegelenud. Peab olema paber selle kohta et saad kanda kuludusse, kui ise lobud nouetest siis maksad 21/79 maksud.“

Hea raamatupidamistava eeldab ebatõenäoliselt laekuva nõudesumma kuluna kajastamist enne selle lootusetuks muutmist. Selliseid küsimusi esines rohkem kui paaril korral.

Palju küsimusi on kulukonto liigitamise suhtes kasumiaruandes. Vastused nendele küsimustele olid üldjuhul õiged.

Palju on küsitud ka mahakandmise ning mahakandmisest tulenevate riskide kohta, arvatakse, et mahakandmine tähendab maksuameti silmis nõudest loobumist ning toob kaasa maksukohustuse.

Üldjoontes vastasid foorumikasutajad küsimustele lähtuvalt kehtivast RTJ 3-st ning teistest seadusandlikest aktidest õigesti. Ei saa lugeda valeks lähenemiseks ebatõenäoliseks tunnistatud, kuid siiski laekunud summade laekumisel perioodi kulu vähendamist, kui see on toimkonna juhendite järgi lubatud.

Erialakirjandusest informatsiooni otsivatest 19 vastajast kuulusid vanusegruppi 21 – 30 aastat 16 inimest ning kõik peale ühe olid kõrgharidusega.

Lisaks raamatupidajate informatsioonile uuris autor ka ettevõtte kohta käivat infot – nimelt ettevõtte keskmist töötajate arvu ning müügitulu, et mõista, kui suure ettevõttega on tegemist. Nendele küsimustele vastamine oli erinevalt eelnevatest küsimustest vabatahtlik. Ettevõtte müügitulu osas otsustas üks raamatupidaja infot mitte jagada. Uuringust selgus, et Eestis on ettevõtte töötajate arv ja müügitulu omavahel tihedalt seotud. Kaheksateistkümmes ettevõttes, kus oli aruandeperioodil keskmiselt 1–10 töötajat mahtus müügitulu vahemikku 1–700 000 eurot (kolmel juhul oli suurem). Kolmeteistkümmel juhul oli ettevõtte töötajate arv 11–50 inimest. Nende ettevõtete müügitulu oli üldjuhul 700 001–8 miljonit eurot. Vaid kolmel küsitletud ettevõttel oli müügitulu sellest väiksem ja ühel suurem. Kaheksas ettevõttes töötas 51–250 inimest. Nende ettevõtete puhul seos keskmise töötajate arvu ning müügitulu vahel ei ole nii ilmne. Ettevõtete müügitulu oli alates 1 eurost kuni üle 40 miljoni euro. Samas ettevõtetes, kus töötas aruandeperioodil keskmiselt rohkem kui 250 inimest on müügitulu vahemik 700 001 eurost kuni üle 40 miljoni euron.

3.4. Kokkuvõtvalt ebatõenäolise laekumise arvestusest Eestis

Paljud Eesti jae- ja hulgimüügi ettevõtete aastaaruannete valimisse sattunud majandusaasta aruanded sisaldasid viiteid lootusetuks tunnistatud nõuete mahakandmisele. Samuti sisaldasid aruanded infot ebatõenäoliseks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuete kohta. Analüüsisides aastaaruande lisa „Arvestuspõhimõtted“ selgus, et kõigis majandusaasta aruannetes olid nõuded kajastatud korrigeeritud soetusmaksumuses lähtudes tõenäoliselt laekuvatest summadest. Üldjuhul iga nõuet hinnatakse võimalusel eraldi. Alles sellise võimaluse puudumisel hakatakse mõtlema statistiliste meetodite kasutamisele. Suurest nõuete individuaalselt hindamise osatähtsusest võib järeldada, et Eesti ettevõtetes eelistatakse kasutada ebatõenäolise laekumise arvestusel otsest meetodit. Lootusetuks loetakse Eesti raamatupidajate poolt nõuded, mille sissenõudmiseks ei ole võimalik või majanduslikult kasulik meetmeid

rakendada või kui maksetähtajast on möödunud liiga palju aega. Lootusetuks tunnistamise meetodikat oli eraldi vähe selgitatud. Konservatiivsuse kasvu siin ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi täpsuse kontrollimisega mõõta ei saa. Antud valimi puhul ei ole võimalik ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi täpsuse mõõtmise meetodeid kasutada, sest aastaaruande formaat ei sisalda piisavalt täpset informatsiooni. Teiseks põhjuseks on, et Eesti ettevõtetes kasutatakse ühe arvestusperioodi jooksul segamini otsese mahakandmise meetodit ning statistilisi meetodeid.

Raamatupidajaid küsitledes selgus, et kõige rohkem internetti kasutavaid raamatupidajaid on vanusegrupis 21 – 30 eluaastat. Ankeedi täitnud raamatupidajatest oli 71% kõrgharidusega.

Sarnaselt eelmises alapeatükis analüüsitud uuringu 1 tulemustega, selgub ka uuringust 2, et ebatõenäolise laekumise arvestusel eelistatakse otsese mahakandmise meetodit. Hoolimata sellest, moodustavad pooled vastanud raamatupidajatest siiski kord aastas ka ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi. Sellest võib järeldada, et ettevõtted ei ole kehtestanud piisavalt selgeid printsiipe nõuete ebatõenäoliseks tunnistamisel ning raamatupidajad ei ole nõuete inventeerimisel järjepidevad.

Arvestades eelnevate küsimuste tulemusena populaarseks osutunud otsese mahakandmise meetodit ebatõenäolise laekumise arvestusel võiks eeldada, et lootusetuks tunnistatakse nõudeid võrdlemisi tihti, kuid 62% vastanutest tunnistab nõuded lootusetuks, kui maksetähtajast on möödunud kaks või enam aastat. Tulude ja kulude vastandamise printsiibi alusel sobiks kasutada ebatõenäolise laekumise arvestusel otsest meetodit äärmisel juhul siis, kui kanda lootusetuks tunnistatud nõuded maha vähemalt perioodi lõpul. Ebatõenäoliseks või lootusetuks tunnistatud, kuid siiski laekunud summade kajastamisel järgitakse enamasti RTJ 3, mis reeglite järgmise mõistes on küll korrektne, kuid seoses RTJ 3 erinemisega teoreetilisest käsitlusest siiski veidi ebatäpne. Lisainformatsiooni leiavad Eesti raamatupidajad erialakirjanduse kõrval sageli internetist, peamiselt erialafoorumitest. RMP foorumi näitel on sealt kiire abi otsimine küllaltki tülikas. Üldjoontes vastab foorumite vastustes kirjutatu regulatsioonidele, kuid valdkonda mitte tundes soovitab autor suhtuda internetifoorumites püstitatud küsimustesse ja nende vastustesse mõningase ettevaatlikkusega.

Uuringust 1 ja 2 selgus, et kõige populaarsemaks ebatõenäolise laekumise meetodiks on Eestis otsese mahakandmise meetod. Teisi meetodeid kasutatakse pigem siis, kui otsese mahakandmise meetodit kasutada ei saa. Lisaks sellele on probleemiks meetodite kasutamise

järjepidevuse puudumine ning raamatupidamise aluskontseptsioonide mittetundmine, mis viib vigadeni arvestuses ja ka aruandluses.

KOKKUVÕTE

Magistritöö on kirjutatud teemal „Ebatõenäoline laekumine, selle arvetus ja konservatiivsus“. Ebatõenäolise laekumise arvetus on majanduskeskkonna muutuste tõttu aktuaalne, seega on oluline mõista ebatõenäolise laekumise arvestuspõhimõtteid ning selle arvetust reguleerivaid õigusakte. Kuigi teema on kogu maailmas aktuaalne ei ole seda Eestis palju uuritud.

Magistritöö eesmärk oli tuua välja ebatõenäolise laekumise arvestuse regulatsioonid ja toimunud muutused. Erilist tähelepanu pööras autor ebatõenäolise laekumise arvestusele mõju avaldavale konservatiivsusele.

Selleks uuris autor konservatiivsuse mõju ebatõenäolisele laekumise arvestusele läbi arvestusmeetodite valiku. Samuti uuris autor Eesti regulatsioonide vaastuolusid teoreetiliste käsitlustega ning probleeme ebatõenäolise laekumise arvestusel Eestis.

Magistritöö üheks hüpoteesiks oli, et Eesti raamatupidamise regulatsioonide juhised ebatõenäolise laekumise arvestuseks ei vasta teoreetilisele käsitlusele ning seetõttu tehakse ebatõenäolise laekumise arvestusel vigu.

See hüpotees leidis osaliselt kinnitust. Eesti raamatupidamise toimkonna juhendid sisaldavad küll olulisi erinevusi teoreetilisest käsitlusest, kuid peamine viga – arvestusmeetodite kasutamise vähene järjepidevus ei ole sellest siiski tingitud.

Teine hüpotees, et Eesti jae- ja hulгимүүgi ettevõtete raamatupidamisaruannetes kajastatakse ebatõenäolise laekumise arvestusel kõige konservatiivsemat meetodikat ei leidnud kinnitust.

Ebatõenäolist laekumist reguleerivad mitmed õigusaktid. Tähtsamateks neist on IFRS ja Eesti Raamatupidamise Seadus, Raamatupidamise toimkonna juhendid ning maksuregulatsioonid. Kuigi konservatiivsuse printsiip on hetkel IASB raamistikust eemaldatud, sisaldab IFRS 9 rangemaid põhimõtteid, kui IAS 39, kuna nõuab krediitkajude kajastamist kohe, ootamata, millal krediitkajaju tekitav sündmus aset leiab. Selline lähenemine vastab paremini ka tulude ja kulude vastandamise põhimõttele. US GAAPi regulatsioonid keskenduvad rohkem ebatõenäolise nõude koosseisu täpsustamisele. Uue regulatsiooni järgi tuleb nõude põhiosa kõrval ebatõenäolisel laekumisel arvesse võtta ka intresse. US GAAP hoiatab ka liigse konservatiivsuse eest, sest see võib viia varaobjektide alahindamisele ja

kohustuste ülehindamisele, mis omakorda ei vasta finantsaruannetes esitatava informatsiooni täpsuse nõudele. Mõlemad raamistikud jäävad tulude ja kulude vastandamisele kindlaks ning soovivad ebatõenäolise laekumise arvestusel kasutada statistilisi meetodeid.

Eesti finantsaruannete koostamise aluseks olev juhendmaterjal RTJ 3 sisaldab olulist mittevastavust ebatõenäolise laekumise teoreetilise käsitlusega. Nimelt ebatõenäoliseks või lootusetuks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuete arvestusel vähendatakse ebatõenäolise laekumise perioodikulu. Nõude tekkimisega seotud tulu ja ebatõenäolise laekumisega seotud kulu on kajastatud juba eelnevas perioodis, seega ei vasta selline kajastamine tulude ja kulude vastandamise printsiibile.

Raamatupidamisaruandluse konservatiivsuse hindamisel ebatõenäolise laekumise näitel saab vaadelda läbi arvestusmeetodite kasutamise. Statistiliste meetodite konservatiivsuse testimisel saab väita, et lähtuvalt lõpptulemusest annab kõige konservatiivsema tulemuse aegumisprotokoll. Otsese mahakandmise meetodi võib pidada kõige vähem konservatiivseks, sest perioodi lõpul nõudeid maha kandes ei pruugi olla saadaval kogu informatsioon võimalike kahjude kohta ning nõuete allahindlus võib osutada liiga väikseks.

Eesti jae- ja hulgimüügi ettevõtete raamatupidamisaruannetes kasutatakse ebatõenäolise laekumise arvestusel peamiselt otsese mahakandmise meetodit, mida võib lugeda kõige vähem konservatiivsemaks meetodiks. Konservatiivsuse muutumise hindamine väärtusvähendi täpsuse järgi ei osutunud võimalikuks kuna majandusaasta aruanded ei sisalda olulisuse printsiibist lähtuvalt nii detailset informatsiooni, mida ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi täpsuse hindamiseks vaja on.

Eesti ettevõtete majandusaasta aruandeid ning raamatupidajate seas läbi viidud küsitluse tulemusi analüüsid selgus, et kõige populaarsemaks ebatõenäolise laekumise meetodiks on Eestis otsese mahakandmise meetod. Teisi meetodeid kasutatakse pigem siis, kui otsese mahakandmise meetodit kasutada ei saa. Kuna otsese mahakandmise meetodi ei vasta tulude ja kulude vastandamise printsiibile võiks ettevõtted rohkem kaaluda muude ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi arvutamise meetodite kasutamist.

Lisaks sellele on probleemiks meetodite kasutamise järjepidevuse puudumine ning raamatupidamise aluskontseptsioonide mittetundmine, mis viib vigadeni arvestuses ja finantsaruannetes.

Järjepidevuse saavutamisel oleks üheks lahenduseks täpsustada ebatõenäolise laekumise arvestuse korda raamatupidamise sise-eeskirjades ning Raamatupidamise toimkonna juhendites.

SUMMARY

DOUBTFUL ACCOUNTS: RECOGNITION AND CONSERVATISM

Karoliina Treter

The accounting of doubtful accounts is an important part of creating accurate and informative financial reports. Since the accounting of doubtful accounts has become essential due to changes in the economic environment, it is important to understand the conceptual framework surrounding it and the accounting legislation. Although the subject is actual, it has been researched very little in Estonia.

The objective of this thesis is to introduce regulations for accounting of doubtful accounts and conservatism, changes that have taken place in these regulations and the impact of conservatism to the accounting of doubtful accounts through the choice of accounting methodology. Also, the conflict between legislation and theoretical concepts and the problems in Estonia related to the accounting of doubtful accounts, have been researched.

There are several legislations that cover the accounting of doubtful accounts. Most important are IFRS and Estonian GAAP, also Estonian accounting standards and tax regulations.

Research shows that there are considerable discrepancies between the Estonian GAAP and the conceptual framework. Doubtful or even uncollectible accounts that are received later, are recorded incorrectly. Amounts received are considered to be a decrease of the period cost, although income from credit sales and also cost from doubtful accounts have been already recorded in previous periods. This approach does not satisfy the matching principle.

The hypothesis that Estonian GAAP has discrepancies with the conceptual framework and that is the source of mistakes in accounting, is only partially true. While there are discrepancies, the most common mistake, lack of continuity in the use of methodology, is not related to this.

The thesis also includes the introduction and assessment of the most common methodology for the accounting of doubtful accounts, also a short introduction of less often used methods and ways of assessing the Allowance of Doubtful accounts.

Conservatism in financial reports is evaluated by assessing the methodology used for the accounting of doubtful accounts. The tests conducted using statistical methods (the

percentage of total credit sales, percentage of accounts receivable and aging of accounts receivable) show that the most conservative method is the percentage of accounts receivable using aging. Direct write-off method is considered the least conservative here, while write-offs made at the end of the period may not have all the information related to these receivables available. Therefore the impairment of receivables may be too small.

The second hypothesis, which stated that the Estonian retail and bulk businesses annual financial statements use the most conservative method for calculating the allowance of doubtful accounts, proved to be false. Estonian retail and bulk businesses mostly use the direct write-off method for calculating of doubtful accounts in their financial statements and this method is considered the least conservative.

Assessing the Allowance for Doubtful accounts using historical data to evaluate the estimation process conservatism, was not possible, since the Estonian annual reports did not have specific information for conducting this assessment.

Researcher has also conducted a survey among Estonian accountants to confirm the information from annual reports of method use. The survey also states that the most popular method among Estonian accountants is the direct write-off method. Statistical methods are used, if the use of direct write-off method is not possible (too many invoices). The problem that arose from the survey, was that Estonian accountants do not use the same methods systematically, but they rather do it randomly, and this leads to mistakes and lack of relevant information in financial reports.

One solution for achieving consistent use of methods, is specifying the rules for the accounting of doubtful accounts in internal accounting policies and also in Estonian GAAP.

VIIDATUD ALLIKAD

Accounting Standards Codification NO 310 Receivables (2011). Financial Accounting Standards Board

Accounting Standards Codification No. 450 Contingencies (2011). Financial Accounting Standards Board

Accounting Standards Codification No. 820 Fair Value and Disclosures. (2011). Financial Accounting Standards Board

Accounting Standards Update 2010-20 Disclosures about the Credit Quality of Financing, Receivables and the Allowance for Credit Losses. (2010). Financial Accounting Standards Board

Alver, J., Alver, L. (2009) Finantsarvestus: põhikursus. Tallinn: Deebet, lk 192–201.

Basu, S. (1997). The Conservatism principle and the asymmetric timeliness of earnings. – *Journal of Accounting and Economics* 24, lk 3-37.

Cramer, J. J. (1972). Incompatibility of Bad Debt "Expense" with Contemporary Accounting Theory - *The Accounting Review*, Vol. 47, No. 3, lk 596-598.

Debitoorne võlg. (2011) – *Majandusarvestus ja rahandus*. A-L. 1. köide. J. Alver, L. Alver. Tallinn: Deebet, lk 195.

Ebatõenäoliselt laekuvad arved. (2011) – *Majandusarvestus ja rahandus*. A-L. 1. köide. J. Alver, L. Alver. Tallinn: Deebet, lk 238.

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Direktiiv 2013/34/EL. (2013).

Finger, C. A. (2010). Using Judgment to measure the allowance for doubtful accounts. *Global Perspectives - Accounting Education*, Volume 7, lk 9-17.

Flood, J. M. (2015). *Wiley GAAP 2015: Interpretation and Application of Generally Accepted Accounting Principles*. John Wiley & Sons, lk 231.

Gipson, C. R. (1993). *Dictionary of International Trade and Finance*. The MacGraw-Hill, 30, lk 321.

Gulliver, B. (2003). Revelations from Financial Reporting - *AIMR Conference Proceedings: Closing the Gap between Financial Reporting and Reality*, lk 13.

IFRS 9 Financial instruments: Project summary. (2014). International Accounting Standards Board.

IFRS Interpretations Committee Meeting Project IAS 32 Financial Instruments: Presentation. (2014). Staff paper. IFRS Interpretations Committee

International Accounting Standard 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement. (2003). International Accounting Standards Board

Jaagund, K. (2008). Krediid ja võlad: krediidijuhtimise põhimõtted. Äripäev, lk 8-10.

Joyner, D. T. (2011). A Neural Network Approach to Estimating the Allowance for Bad Debt. Dissertation - Virginia Commonwealth University

Justiitsministeerium. (2010) Maksejõuetuse põhjuste analüüs.
http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/maksejõuetuse_pohjuste_anal_uus_2010_0.pdf 26.03.2015

Käibemaksuseadus. Vastu võetud Riigikogus 10. Detsembril 2003. a – RT I, 2003, 82, 554, § 44

Kieso, D. E., Weygandt, J. J., Warfield, T. D. (2011). Intermediate Accounting: IFRS Edition. John Wiley & Sons, lk 350–351.

Konservatiivsusprintsii. (2011) – *Majandusarvestus ja rahandus*. A-L. 1. köide. J. Alver, L. Alver. Tallinn: Deebet, lk 570.

Kulu ebatõenäolisest laekumisest. (2011) – *Majandusarvestus ja rahandus*. A-L. 1. köide. J. Alver, L. Alver. Tallinn: Deebet, lk 608.

Law, J. (2010). A Dictionary of Accounting Jonathan Law. Oxford University Press, lk 46, 158, 438.

Mason, L. (2004). The impact of accounting conservatism on the magnitude of the differential information content of cash flows and accruals - *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, Vol 19, lk 249-282.

McNichols, M. and Wilson, G. P. (1988). Evidence of Earnings Management from the Provision for Bad Debts - *Journal of Accounting Research*, Vol. 26, lk 1–31.

Nelson, M., Elliott, J., Tarpley, R. (2002). Evidence from auditors about managers and auditors earnings management decisions. – *The Accounting Review* 77, lk 175–202

Raamatupidamise Toimkonna juhendi RTJ 3: Finantsinstrumendid. Vastu võetud Riigikogus 20. novembril 2002. a – RT I, 2002, 102, 600; RT I, 12.11.2010, 1.

Riley, M., Pasewark, W. (2009). Assessing the allowance for bad debt - *Journal of Accountancy*, 208(3), lk 40.

Schroderheim, G. (1964). Using Mathematical Probability to Estimate the Allowance for Doubtful Accounts - *The Accounting Review*, Vol. 39, No. 3, lk 679–684.

Schroeder, R. G., Clark, M. W., Cathey, J.M. (2014). *Financial Accounting Theory and Analysis: Text and Cases*. 11th edition. John Wiley & sons Inc, lk 287–288.

Scott, D. (1941). *The Basis for Accounting Principles - The Accounting Review*, Vol. 16, No. 4, lk 341-349.

Statement of Financial Accounting Concepts No. 8. (2010). Financial Accounting Standards Board

Statement of Financial Accounting Standards No. 107 Summary Disclosures about Fair Value of Financial Instruments. (1991). Financial Accounting Standards Board

Statement of Financial Accounting Standards No. 114 Summary Accounting by Creditors for Impairment of a Loan an amendment of FASB Statement No. 5 and 15. (1993). Financial Accounting Standards Board

Statement of Position 01-6 Accounting by Certain Entities (Including entities with Trade receivables) that lend to or finance the Activities of Others. (2001). Accounting Standards Executive Committee

Tulumaksu seadus. Vastu võetud Riigikogus 15. detsembril 1999. a – RT I 1999, 101, 903; RT I, 19.03.2015, 2.

Väärtusvähend. (2011) – *Majandusarvestus ja rahandus*. M-Y. 2. köide. J. Alver, L. Alver. Tallinn: Deebet, lk 636.

Väike- ja keskmise suurusega ettevõtete rahvusvaheline finantsaruandlusstandard (IFRS). (2009). International Accounting Standards Board

Wray, R. L. (2004). *Credit and State Theories of Money: The Contributions of A. Mitchell Innes*. Edward Elgar Publishing Limited, lk 136.

LISAD

Lisa 1. Osatähtsus ostjate arvete lõppjärgist *Minu Firma OÜ* näitel

Periood	Ostjate arvete lõppjärg (eurodes)	Eeldatav ebatõenäolise laekumise osatähtsus ostjate arvete lõppjärgist (protsentides)	Eelmise aasta ebatõenäoliseks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuete laekumise protsent	Oodatav ebatõenäolise laekumise protsent kokku	Kuu lõpu ebatõenäolise laekumise väärtusvähend (eurodes)
jaanuar	276 649	4	55	1,8*	4 980**
veebruar	250 319	4	55	1,8	4 506
märts	280 336	4	55	1,8	5 046
aprill	223 955	4	55	1,8	4 031
mai	266 697	4	55	1,8	4 801
juuni	230 266	4	55	1,8	4 145
juuli	275 337	4	55	1,8	4 956
august	391 042	4	55	1,8	7 039
september	252 906	4	55	1,8	4 552
oktoober	261 637	4	55	1,8	4 709
november	272 854	4	55	1,8	4 911
detsember	267 719	4	55	1,8	4 819

Autori koostatud

* $(0,04 \times (1 - 0,55)) = 0,018$ ehk 1,8%

** $(0,04 \times (1 - 0,55)) \times 276649 = 4980$ eurot

Lisa 2. Ostjate arvete jäägi vanuseline jaotus *Minu Firma OÜ* näitel

Periood	Nõude vanus päevades							Ostjate arvete lõppjääk
	0–30	30–60	60–90	90–120	120–180	180–360	>360	
Jaauar	234 807	18 443	1 487	2 532	2 173	3 127	14 080	276 649
Veebruar	205 783	20 111	3 349	741	2 952	3 223	14 161	250 319
Märts	254 718	2 968	2 157	923	2 385	3 027	14 157	280 336
Aprill	198 693	2 760	1 468	1 358	1 926	3 269	14 481	223 955
Mai	187 310	3 070	2 004	1 024	1 678	3 731	14 954	213 772
Juuni	188 313	16 655	3 921	1 361	1 868	2 481	15 667	230 266
Juuli	236 458	14 246	1 034	1 799	1 684	3 958	16 160	275 337
August	352 805	12 623	2 286	845	2 252	3 414	16 818	391 043
September	207 919	18 087	2 887	1 415	2 010	3 269	17 318	252 906
Oktoober	219 652	12 274	4 558	1 819	1 726	4 050	17 558	261 637
November	236 360	10 676	4 133	2 389	2 178	3 563	13 554	272 854
Detsember	234 799	8 162	2 642	1 775	3 191	3 136	14 015	267 719

Autori koostatud

Lisa 3. Laiendatud aegumisprotokoll *Minu Firma OÜ* näitel

Nõude vanus päevades	0-30	30-60	60-90	90-120	120-180	180-360	>360	Kokku
Eelmise aasta ebatõenäolise laekumise protsent	1	1	5	10	20	50	50	
Eelmise aasta ebat. tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuete protsent	55	55	55	55	55	55	55	
Eelmise aasta ebatõenäolise laekumise protsent kokku	0,5*	0,5	2,3	4,5	9,0	22,5	22,5	
Jaanuar	1 057**	83	33	114	196	704	3 168	5 354***
Veebruar	926	90	75	33	266	725	3 186	5 302
Märts	1 146	13	49	42	215	681	3 185	5 331
Aprill	894	12	33	61	173	736	3 258	5 168
Mai	843	14	45	46	151	840	3 365	5 303
Juuni	847	75	88	61	168	558	3 525	5 323
Juuli	1 064	64	23	81	152	890	3 636	5 910
August	1 588	57	51	38	203	768	3 784	6 489
September	936	81	65	64	181	735	3 897	5 959
Oktoober	988	55	103	82	155	911	3 951	6 245
November	1 064	48	93	108	196	802	3 050	5 360
Detsember	1 057	37	59	80	287	706	3 153	5 379

Autori koostatud

* $(0,01 \times (1 - 0,55)) = 0,005$ ehk 0,5%

** $234\,807 \times (0,01 \times (1 - 0,55)) = 1057$ (arv 234 807 lisast 2)

*** $1057 + 83 + 33 + 114 + 196 + 704 + 3168 = 5354$

Lisa 4. Eesti raamatupidajate ebatõenäolise laekumise arvestuse uuring

1. Teie vanus aastates:

- 18 - 20
- 21 - 30
- 31 - 40
- 41 - 50
- 51 - 60
- 61 - 70
- 71 – 80

2. Raamatupidajana töötatud aastate arv:

- 1 - 3
- 4 - 6
- 7 - 10
- >10

3. Teie haridus:

- Keskharidus
- Keskeriharidus
- Kutseharidus
- Kõrgharidus
- Muu (milline)?

4. Ettevõtte keskmine töötajate arv:

- 1 – 10
- 11 – 50
- 51 – 250
- >250

5. Ettevõtte käive eurodes:

- 1 – 700 000
- 700 000 – 8 000 000
- 8 000 000 – 40 000 000
- >40 000 000 –

700 Teie ettevõtte majandusaasta aruanne koostatakse lähtuvalt (märkida üks variant):

- Eesti Heast Raamatupidamistavast
- Rahvusvahelistest finantsaruandluse standarditest (IFRS)
- Muu (milline)?

701 Kui tihti arvutate ebatõenäolise laekumise väärtusvähendit?

- Üks kord kuus
- Üks kord kvartalis
- Üks kord aastas
- Harvemini
- Mitte kunagi

Lisa 4. Eesti raamatupidajate ebatõenäolise laekumise arvestuse uuring jätk

- Muu sagedusega (millisega?).....

702 Millist meetodit te ebatõenäolise laekumise väärtusvähendi arvutamiseks kasutate?

- Otsese mahakandmise meetodit
- Osatähtsus ostjate arvete lõppjärgist
- Osatähtsus krediitmüügist
- Muu (Milline?).....

703 Kui tihti kannate lootusetuks tunnistatud laekumised maha?

- Üks kord kuus
- Üks kord kvartalis
- Üks kord aastas
- Harvemini
- Muu sagedusega (millisega?).....

704 Millal tunnistatakse nõuded lootusetuks?

- Ei ole laekunud 1 aasta jooksul
- Ei ole laekunud 2 aasta jooksul
- Ei ole laekunud 3 aasta jooksul
- Muul juhul (millisel?).....

705 Kuidas kajastate ebatõenäoliseks või lootusetuks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuded?

- Vähendate perioodi ebatõenäolise laekumise kulu (D: Raha; K: ebatõenäolise laekumise kulu)
- Kaheosaliselt (D: Ostjate laekumata arved; K: Ebatõenäolise laekumise väärtusvähend ja D: Raha; K: Ostjate laekumata arved)
- Muul moel (kuidas?).....

706 Millistest allikatest otsite arvestuse läbiviimisel lisainformatsiooni?

- Seadusandlusest
- Erialakirjandusest (õpikud, artiklid)
- Võõrkeelsetest allikatest
- Erialafoorumitest

Mujalt (palun täpsustage).....

Lisa 5. Eesti raamatupidajate uuringu tulemused

Vanus aastates	Töötatud aastate arv	Haridus	Ettevõtte töötajate arv	Ettevõtte netokäive	Majandusaasta aruanne koostatakse lähtuvalt:	Ebatüüpilise laekumise väärtsuvähendi arvutamise sagedus	Ebatüüpilise laekumise väärtsuvähendi arvutamise meetod	Nõuete mahakandmise sagedus	Millal tunnistatakse nõuded lootusetuks?	Kuidas kajastate ebatüüpiliseks või lootusetus tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuded?	Millistest allikatest otsite arvestuse läbiviimisel lisainformatsiooni?
1	8	13	19	16	22	24	29	26	35	39	36
3	9	11	19	15	22	24	29	26	35	39	37
1	7	13	20	15	23	26	31	26	33	39	32
1	7	13	19	15	22	27	31	26	34	40	36
2	9	10	20	14	22	28	31	27	35	39	37
3	9	13	19	15	22	26	31	26	34	41	32
2	9	13	20	16	22	26	31	26	33	40	38
3	9	13	19	15	22	25	32	24	32	41	38
3	9	13	21	17	22	27	31	27	34	40	37
5	9	12	20	16	22	28	31	27	34	40	38
5	9	12	20	16	22	28	31	27	34	40	38
1	7	12	19	14	22	25	29	27	35	39	36
1	6	13	19	15	23	26	29	26	35	39	36
1	8	13	18	14	22	25	29	25	34	40	36
3	9	13	18	14	22	26	31	26	34	39	37
3	9	13	18	14	22	26	31	26	35	39	37
1	8	13	19	15	22	26	31	26	34	39	32
3	8	13	18	14	22	27	31	27	35	40	36
2	9	13	19	15	22	26	29	27	35	40	37
2	8	13	21	16	22	26	29	32	32	39	37
2	6	13	18	14	22	26	31	26	33	39	37
3	9	10	18	14	22	28	31	26	34	41	32
1	6	13	21	15	22	26	31	26	35	39	36
1	6	13	18	14	22	28	31	25	34	40	36
1	6	13	19	15	22	25	30	25	35	39	37
1	6	13	18	14	22, 23	26	31	26	35	40	37
1	6	10	18	14	22	26	30	27	35	40	37
2	6	11	18	14	22	26	31	26	34	39	37

Lisa 5. Eesti raamatupidajate uuringu tulemused jätk

Vanus aastates	Töötatud aastate arv	Haridus	Ettevõtte töötajate arv	Ettevõtte netokäive	Majandusaasta aruanne koostatakse lähtuvalt:	Ebatüüpilise laekumise väärtusvähendi arvutamise sagedus	Ebatüüpilise laekumise väärtusvähendi arvutamise meetod	Nõuete mahakandmise sagedus	Millal tunnistatakse nõuded lootusetuks?	Kuidas kajastate ebatüüpiliseks või lootusetus tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuded?	Millistest allikatest otsite arvestuse läbiviimisel lisainformatsiooni?
1	6	13	18	14	23	25	31	25	34	40	36
2	9	13	18	14	22	26	31	26	34	39	36
1	7	13	21	17	23	26	29	26	34	40	37
1	7	11	19	15	23	25	31	26	33	39	37
3	9	11	19	15	22	25	31	25	33	39	38
2	9	13	19	14	22	28	-	27	34	39	37
3	6	11	18	14	22	26	31	26	33	40	37
2	8	12	19	17	22	24	29	32	33	40	37
1	7	13	19	15	22	26	31	26	34	40	36
3	9	13	21		22	25	31	26	35	39	36
3	9	13	19	14	22	26	31	26	33	41	32
3	9	13	21	17	23	25	29	26	33	39	37
2	6	12	19	14	23	25	31	25	33	40	32
2	8	13	18	14	22	26	31	26	35	39	32
1	6	11	18	14	22	26	29	27	34	39	32
4	9	13	19	15	22	26	31	26	34	39	32
3	9	12	20	17	23	25	31	25	32	40	36
1	7	10	20	16	23	28	31	26	33	39	32
2	6	13	18	14	22, 23	28	31	27	33	40	32
1	6	13	18	14	22	26	31	27	33	39	36
1	7	13	19	15	22	24	30	26	34	39	36
2	6	13	19	15	22	28	31	26	34	39	37
3	9	13	20	15	22	26	31	26	32	39	37
1	6	13	18	15	22, 23	26	31	26	35	39	36
2	8	13	18	15	22	28	32	26	33	40	37
1	7	13	18		22	27	31	27	35	40	36
2	8	13	18	14	22	26	31	27	35	39	37
1	6	13	19	15	22	28	31	26	33	40	36

Lisa 5. Eesti raamatupidajate uuringu tulemused jätk

Vanus aastates	Töötatud aastate arv	Haridus	Ettevõtte töötajate arv	Ettevõtte netokäive	Majandusaasta aruanne koostatakse lähtuvalt:	Ebatüüpilise laekumise väärustusvähendi arvutamise sagedus	Ebatüüpilise laekumise väärustusvähendi arvutamise meetod	Nõuete mahakandmise sagedus	Millal tunnustatakse nõuded lootusetuks?	Kuidas kajastate ebatüüpiliseks tunnustatud, kuid siiski laekunud nõuded?	Millistest allikatest arvestuse läbiviimisel lisainformatsiooni?
2	7	12	18	14	22	26	31	26	33	40	37
1	7	10	18	14	22	26	31	26	33	39	37
1	6	13	18	14	22	26	31	26	34	39	36
2	9	13	18	15	22	26	31	26	33	40	37
1	8	13	19	15	22	25, 26	31	26	34, 35	32	32
1	7	13	19	15	22	26	31	26	33	39	37

- 1 Teie vanus aastates 260
- 2 Teie vanus aastates 31 - 40
- 3 Teie vanus aastates 41 - 50
- 4 Teie vanus aastates 51 - 60
- 5 Teie vanus aastates 61 - 70
- 6 Raamatupidajana töötatud aastate arv 1 - 3
- 7 Raamatupidajana töötatud aastate arv 4 - 6
- 8 Raamatupidajana töötatud aastate arv 7 - 10
- 9 Raamatupidajana töötatud aastate arv 10 -
- 10 Keskharidus
- 11 Keskeriharidus
- 12 Kutseharidus
- 13 Kõrgharidus
- 14 1 - 700 000
- 15 700 001 - 8 000 000
- 16 8 000 001 - 40 000 000
- 17 40 000 000 -
- 18 1 - 10
- 19 11 - 50
- 20 51- 250
- 21 251 -
- 22 Eesti Heast Raamatupidamistavast
- 23 Rahvusvahelistest finantsaruandluse standarditest (IFRS)
- 24 Üks kord kuus

Lisa 5. Eesti raamatupidajate uuringu tulemused jätk

- 25 Üks kord kvartalis
- 26 Üks kord aastas
- 27 Harvemini
- 28 Mitte kunagi
- 29 Meetodit osatähtsus ostjate arvete lõppjärgist
- 30 Meetodit osatähtsus krediitmüügist
- 31 Meetodit osatähtsus krediitmüügist
- 32 Muu
- 33 Ei ole laekunud 1 aasta jooksul
- 34 Ei ole laekunud 2 aasta jooksul
- 35 Ei ole laekunud 3 aasta jooksul
- 36 Erialakirjandusest
- 37 Erialafoorumites
- 38 Seadusandlusest
- 39 Vähendate perioodi ebatõenäolise laekumise kulu (D: Raha, K: Ebatõenäolise laekumise kulu)
- 40 Kaheosaliselt (D: Ostjate laekumata arved, K: Ebatõenäolise laekumise väärtusvähend ja D: Raha, K: Ostjate laekumata arved)
- 41 Tuluna

Lisa 6. Aastaruande lisa „Arvestuspõhimõtted“ jätk

Nõudeid arvestatakse	Nõuete hindamisel	Milliste kulude koosseisus kajastatakse	Nõuete allahindamine	Nõuete lootusetuks tunnistamine	Meetod	Lootusetuks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuete kajastamine
1	2					16
1	2					16
1	2					16
1	2					
1	2					
1	2					16
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2	7				
1	2	7				
1	3	6	8			16
1	3	6	8			16
1	3	6	8			16
1	3	6	8			16
1	3	6	8			16
1						
1						
1						
1	4				14	16
1	2					16
1	2					16
1	2					16
1	2	7		10		
1	2	7		10		

Lisa 6. Aastaruande lisa „Arvestuspõhimõtted“ jätk

Nõudeid arvestatakse	Nõuete hindamisel	Milliste kulude koosseisus kajastatakse	Nõuete allahindamine	Nõuete lootusetuks tunnistamine	Meetod	Lootusetuks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuete kajastamine
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1			8			16
1		7				
1		7				
1						
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1						
1						
1						
1	2					
1						
1		6	9	11		16
1		6	9	11		16
1		6	9	11		16
1		6	9	11		16
1		6	9	11		16
1		6	9	11		16
1	2					
1	2					
1	2					
1	2	6				16
1	2	6				16
1	2	6				16
1	2					

Lisa 6. Aastaruande lisa „Arvestuspõhimõtted“ jätk

Nõudeid arvestatakse	Nõuete hindamisel	Milliste kulude koosseisus kajastatakse	Nõuete allahindamine	Nõuete lootusetuks tunnistamine	Meetod	Lootusetuks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuete kajastamine
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					16
1	2	5				
1	2	5				
1	2	5				
1	2	5				16
1	2	5				16
1						
1						
1	2					
1	2					
1	2					
1		5	8			16
1		5	8			16
1		5	8			16
1		5	8			16
1		5	8			16
1		5	8			16
1	2	5				
1	2					
1	2					
1	2	5				16
1	2	5				16
1	2	5				16
1	4				14	16
1	4					16
1	4					16
1	4					16

Lisa 6. Aastaruande lisa „Arvestuspõhimõtted“ jätk

Nõudeid arvestatakse	Nõuete hindamisel	Milliste kulude koosseisus kajastatakse	Nõuete allahindamine	Nõuete lootusetuks tunnistamine	Meetod	Lootusetuks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuete kajastamine
1	4					16
1	2					16
1	2					16
1	2					16
1	2					16
1	2					16
1	4				14	16
1	4					16
1	4					16
1	4					16
1	4					16
1	2					16
1	2					16
1	2					16
1	2					16
1	2					16
1	4					16
1	4					16
1	4				14	16
1	4				14	16
1	4				14	16
1	4				14	16
1	4				14	16
1	2					
1	2					16
1	2					16
1	4				14	16
1	4					16
1	4					16
1	4					16
1	2	5	8		15	
1	2	5	8		15	

Lisa 6. Aastaruande lisa „Arvestuspõhimõtted“ jätk

Nõudeid arvestatakse	Nõuete hindamisel	Milliste kulude koosseisus kajastatakse	Nõuete allahindamine	Nõuete lootusetuks tunnistamine	Meetod	Lootusetuks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuete kajastamine
1	2	5	8		15	
1	4				14	
1	4				14	
1	4				14	
1	4				14	
1	4				14	
1	4				14	16
1	4				14	16
1	4				14	16
1	4				14	16
1	4				14	16
1	4				14	16
1	4				14	16
1	4				14	16
1	4				14	16
1	4				14	16
1	4				14	16
1	4				14	16
1	4				14	16
1	4				14	16
1	4				14	16
1	4				14	16
1	4				14	16
1	3		8			16
1	3		8			16
1	3		8			16
1	3		8			16
1	3		8			16
1	3		8			16
1	2					16
1	2					16
1	2					16
1	2					16
1	2					16
1	2					16

Lisa 6. Aastaruande lisa „Arvestuspõhimõtted“ jätk

Nõudeid arvestatakse	Nõuete hindamisel	Milliste kulude koosseisus kajastatakse	Nõuete allahindamine	Nõuete lootusetuks tunnistamine	Meetod	Lootusetuks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuete kajastamine
1	2					16
1	2					16
1	2					16
1	4					16
1	4					16
1	4					16
1	4					16
1	2					16
1	2					16
1	2					16
1						16
1						
1	3	5	8			
1	3	5	8			
1	3	5	8			
1	3	5	8			
1	4	5	8			16
1	4	5	8			16
1	4	5	8			16
1	4	5	8			16
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2				15	16
1	3				15	16
1	3				15	16
1	3				15	16
1	3				15	16
1						
1						

Lisa 6. Aastaruande lisa „Arvestuspõhimõtted“ jätk

Nõudeid arvestatakse	Nõuete hindamisel	Milliste kulude koosseisus kajastatakse	Nõuete allahindamine	Nõuete lootusetuks tunnistamine	Meetod	Lootusetuks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuete kajastamine
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1		5				16
1	2					
1		5				16
1		5				16
1		5				16
1						
1						16
1						16
1						16
1						16
1						16
1						
1						
1						
1						
1						
1						
1						
1						
1						
1						
1						
1	2		9			
1	2		9			
1	2		9			
1	2		9			
1	2		9			
1	4					16
1	4					16

Lisa 6. Aastaruande lisa „Arvestuspõhimõtted“ jätk

Nõudeid arvestatakse	Nõuete hindamisel	Milliste kulude koosseisus kajastatakse	Nõuete allahindamine	Nõuete lootusetuks tunnistamine	Meetod	Lootusetuks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuete kajastamine
1	4					16
1	4					16
1	2					
1	2					
1	2					
1	4					16
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1	2					
1				10		
1				10		
1				10		
1				10		
1				10		
1	2					
1	2					
1	2					
1	2	5				

Lisa 6. Aastaruande lisa „Arvestuspõhimõtted“ jätk

Nõudeid arvestatakse	Nõuete hindamisel	Milliste kulude koosseisus kajastatakse	Nõuete allahindamine	Nõuete lootusetuks tunnistamine	Meetod	Lootusetuks tunnistatud, kuid siiski laekunud nõuete kajastamine
1	2	5				
1	2				12	
1	2				12	
1	2				12	
1	2				12	
1	2				12	
1			9	11	13	
1			9	11	13	
1			9	11	13	
1				11	13	

- 1 Nõudeid arvestatakse korrigeeritud soetusmaksumuses lähtudes ebatõenäoliselt laekuvatest summadest
- 2 Vaadeldakse iga nõuet eraldi
- 3 Nõudeid vaadeldakse kogumina
- 4 Nõudeid vaadeldakse võimalusel eraldi, muidu kogumina
- 5 Kajastatakse tegevuskulude koosseisus
- 6 Kajastatakse üldhalduskulude koosseisus
- 7 Kajastatakse aruandeperioodi kuluna

Lisa 6. Aastaruande lisa „Arvestuspõhimõtted“ jätk

- 8 Kui esineb objektiivseid tõendeid (võlgniku pankrot, finantsraskused, maksetähtajast mittekinnipidamine)
- 9 Kui maksetähtajast on möödunud ... Päeva
- 10 Kui sissenõudmiseks ei ole võimalik või majanduslikult kasulik meetmeid rakendada

- 11 Kui maksetähtajast on möödunud ... Päeva
- 12 Otsene meetod
- 13 Osatähtsus krediitmüügist või osatähtsus ostjate arvete lõppjärgist, olenevalt kumb annab suurema väärtusvähendi
- 14 Osatähtsus ostjate arvete lõppjärgist
- 15 Osatähtsus krediitmüügist
- 16 Perioodi kulu vähendamine